

Вищий навчальний заклад
«НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ УПРАВЛІННЯ»

ФАКУЛЬТЕТ ЕКОНОМІКИ ТА ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

Рівень вищої освіти - другий (магістерський)

Спеціальність 072 «Фінанси, банківська справа та страхування»

Освітня програма «Фінанси, банківська справа та страхування»

Побудова та оптимізація міжбюджетних відносин в умовах децентралізації

(тема кваліфікаційної роботи)

(підпис)

Здобувач вищої освіти
заочної форми здобуття освіти
Лисай Ярослав Петрович
(прізвище, ім'я, по батькові)

(підпис)

Науковий керівник:
доктор економічних наук, професор
Штулер Ірина Юрївна
(прізвище, ім'я, по батькові)

(підпис)

*Завідувач кафедри фінансів, обліку
та фундаментальних економічних дисциплін*
доктор економічних наук, доцент
Овчар Петро Андрійович
(прізвище, ім'я, по батькові)

ПЛАН

ВСТУП.....	5
РОЗДІЛ ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ МІЖБЮДЖЕТНИХ	
1. ВІДНОСИН В УКРАЇНІ.....	7
1.1. Міжбюджетні відносини в системі державного регулювання економіки України	7
1.2. Сучасні наукові підходи щодо механізмів регулювання міжбюджетних відносин.....	16
1.3. Зарубіжний досвід міжбюджетних відносин та можливість його використання в Україні.....	22
Висновки до розділу 1.....	27
РОЗДІЛ АНАЛІЗ ТА ОЦІНКА МІЖБЮДЖЕТНИХ ВІДНОСИН	
2. ТА ФІНАНСОВОЇ ОСНОВИ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ.....	30
2.1. Фінансова децентралізація та її вплив на формування доходів місцевих бюджетів.....	30
2.2. Аналіз та оцінка реалізації бюджетної децентралізації в Україні.....	34
2.3. Бюджетна децентралізація: головні виклики та досягнення	39
Висновки до розділу 2.....	41
РОЗДІЛ ОСНОВНІ НАПРЯМИ РЕФОРМУВАННЯ	
3. МІЖБЮДЖЕТНИХ ВІДНОСИН І ЗМІЦНЕННЯ ФІНАНСОВОЇ ОСНОВИ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ.....	43
3.1. Проблеми реформування міжбюджетних відносин в Україні та напрями зміцнення фінансової самостійності місцевого самоврядування в умовах децентралізації.....	43
3.2. Оптимізація міжбюджетних відносин в контексті децентралізації влади в Україні.....	49
Висновки до розділу 3.....	55
ВИСНОВКИ ТА РЕКОМЕНДАЦІЇ.....	57
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	60
АНОТАЦІЇ.....	68
ДОДАТКИ.....	70

ВСТУП

Актуальність теми. Останнє десятиліття Україна функціонує в нових умовах формування міжбюджетних відносин. Відбувається децентралізація влади, що означає реформування системи керування на місцях. Це спричинило формування нових адміністративно-територіальних одиниць – територіальних громад. Також активно розробляються та приймаються законодавчі акти спрямовані на узгодження з міжнародними договорами Європи. Проте наразі місцеве самоврядування України ще не набуло потужної й фінансово спроможної форми реалізації публічної влади. Саме тому питання побудови та оптимізації міжбюджетних відносин, а також їх реформування з метою зміцнення фінансової основи місцевого самоврядування набувають особливо важливої актуальності. Важливим є порушення питань зростання рівня самостійності органів місцевої влади, забезпечення територіальних громад грошовими коштами тощо. Для виконання владних дій та компетенцій територіальним громадам потрібно розробити способи, які забезпечать економічне зростання регіонів, дадуть змогу встановити оптимальне співвідношення державного та бюджетів на місцях тощо.

Аналіз останніх публікацій і досліджень. Питання щодо економічного зростання регіонів, раціонального та оптимального співвідношення державного та бюджетів на місцях є предметом досліджень багатьох науковців, практиків та авторів наукових публікацій. Проблеми у формуванні та розподілі бюджетів на місцях і міжбюджетних відносин, основні засади їх організації, регулювання та фінансове вирівнювання, питання зміцнення фінансової самостійності органів влади на місцях та розвитку системи міжбюджетних трансфертів в Україні та зарубіжних країнах займають значне місце у наукових пошуках вітчизняних учених (В. Бодрова, Н.Балдич, О.Василика, А. Ісмаїлов, О.Кілієвича, Н. Криштоф, О. Клименко, О. Кириленко, К. Мануїлова, М. Пітюлич, Ю. Петленко, О. Сунцова, І. Чуркіна, І. Цимбалюк і інші) та зарубіжних дослідників (M. Duff, P. Wohlstetter, J. A. de Oliveira, N. McEwen,

М. Kenny, J. Sheldon і інші).

Однак незважаючи на таку увагу молодослідженими та такими, що потребують постійної уваги залишились такі аспекти порушеної проблеми як питання побудови та оптимізації міжбюджетних відносин в умовах децентралізації.

Мета і завдання дослідження. Мета кваліфікаційної роботи полягає у визначенні міжбюджетних відносин в контексті їх побудови та оптимізації в умовах децентралізації. Мета дослідження викликала постановку таких **завдань:**

- дослідити теоретичні основи міжбюджетних відносин в системі державного регулювання економіки України;
- розглянути сучасні наукові підходи щодо механізмів регулювання міжбюджетних відносин;
- розкрити зарубіжний досвід міжбюджетних відносин та можливість його використання в Україні;
- означити фінансову децентралізацію та її вплив на формування доходів місцевих бюджетів;
- проаналізувати та оцінити реалізацію бюджетної децентралізації в Україні;
- встановити головні виклики та досягнення бюджетної децентралізації;
- окреслити проблеми реформування міжбюджетних відносин в Україні та визначити напрями зміцнення фінансової самостійності місцевого самоврядування в умовах децентралізації;
- запропонувати оптимізацію міжбюджетних відносин в контексті децентралізації влади в Україні.

Об'єкт дослідження – система міжбюджетних відносин в контексті децентралізації влади в Україні.

Предмет дослідження – побудова та оптимізація міжбюджетних відносин в умовах децентралізації.

Методи дослідження. Вирішення поставлених завдань досягнуто на

основі застосування загальнонаукових методів наукової абстракції (при дослідженні головних викликів та досягнень бюджетної децентралізації та визначення напрямів зміцнення фінансової самостійності місцевого самоврядування в умовах децентралізації), індукції та дедукції (при визначенні ролі бюджетів на місцях у зміцненні фінансової самостійності регіонів та стану і проблеми міжбюджетних відносин в Україні), аналізу та синтезу (при аналізі та оцінці реалізації бюджетної децентралізації в Україні), порівняння (при визначенні впливу фінансової децентралізації на формування доходів місцевих бюджетів), а також вибіркового обстеження й групування (при визначенні шляхів оптимізації міжбюджетних відносин в контексті децентралізації влади в Україні та визначенні головних викликів та досягнень бюджетної децентралізації).

Елементи наукової новизни одержаних результатів полягають у теоретичному обґрунтуванні та практичному вирішенні питань пов'язаних з побудовою та оптимізацією міжбюджетних відносин в Україні.

Практичне значення одержаних результатів полягає у визначенні основних напрямів реформування міжбюджетних відносин і зміцнення фінансової основи місцевого самоврядування та розробки напрямів зміцнення фінансової самостійності місцевого самоврядування в умовах децентралізації.

Структура кваліфікаційної роботи. Кваліфікаційна робота включає вступ, три розділи, висновки, анотації, список використаних джерел та додатки.

У вступі обґрунтовано актуальність теми дослідження, визначено мету, основні завдання, об'єкт, предмет та методи дослідження, сформульовано елементи наукової новизни і практичне значення одержаних результатів та визначено структуру кваліфікаційної роботи.

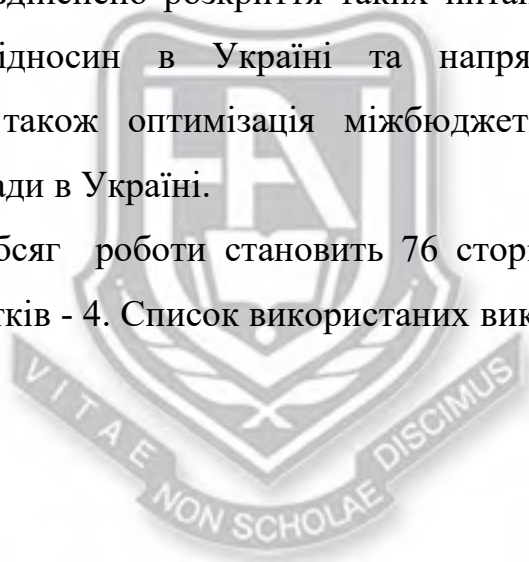
В першому розділі кваліфікаційної роботи «Теоретичні основи міжбюджетних відносин в Україні» здійснено розкриття таких питань: міжбюджетні відносини в системі державного регулювання економіки України; сучасні наукові підходи щодо механізмів регулювання міжбюджетних відносин,

а також зарубіжний досвід міжбюджетних відносин та можливість його використання в Україні.

У другому розділі кваліфікаційної роботи «Аналіз та оцінка міжбюджетних відносин та фінансові основи місцевого самоврядування» здійснено розкриття таких питань: фінансова децентралізація та її вплив на формування доходів місцевих бюджетів; аналіз та оцінка реалізації бюджетної децентралізації в Україні, а також встановлено головні виклики та досягнення бюджетної децентралізації.

У третьому розділі кваліфікаційної роботи «Основні напрями реформування міжбюджетних відносин і зміцнення фінансової основи місцевого самоврядування» здійснено розкриття таких питань: проблеми реформування міжбюджетних відносин в Україні та напрями зміцнення фінансової самостійності, а також оптимізація міжбюджетних відносин в контексті децентралізації влади в Україні.

Загальний обсяг роботи становить 76 сторінок, кількість таблиць - 5; рисунків – 1, додатків - 4. Список використаних використаних джерел – містить 86 найменувань.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ МІЖБЮДЖЕТНИХ ВІДНОСИН В УКРАЇНІ

1.1. Міжбюджетні відносини в системі державного регулювання економіки України

В нашій країні забезпечення формування дієвої та результативної бюджетної системи є важливою та необхідною умовою не тільки для сталого економічного розвитку, а і для складових соціально-економічної, фінансової, фіскальної та регіональної безпеки, що безперечно пов'язано з усією країною. Відповідно це вимагає та передбачає присутність ефективних, результативних та дієвих міжбюджетних відносин. Останнім часом особливо актуальними є питання, що пов'язані з дослідженням основ, механізмів та процесів, що відбуваються в сфері трансформації міжбюджетних взаємовідносин та у процедурних питаннях реформування, які і досі тривають. [61]

Зміна адміністративно-територіального устрою України, а потім і процеси, пов'язані з цим визначають організацію та структуру формування органів та гілок виконавчої та судової влади та органів місцевого самоврядування. Запущений процес децентралізації вимагає конкретних пропозицій та розробки заходів, щоб у майбутньому відбувся справедливий та незаангажований розподіл коштів. До питання врегулювання відносять також забезпечення та розподіл повноважень та відповідності щодо розподілу грошових витрат на їх здійснення, що визначено нормативними та законодавчими актами України стосовно формування та розподілу бюджету та грошових коштів. [21]

Проблематика та концептуальні засади побудови міжбюджетних відносин в системі державного керування економікою вимагають відповіді на велику кількість порушених питань з фінансового забезпечення діяльності органів державної влади, а також забезпечення господарювання новостворених органів місцевого самоврядування. Додаткового керування потребують питання державного керування економікою у сфері міжбюджетних відносин як у цілому так і стосовно побудови та реалізації визначеної політики регіонального

розвитку нашої країни. [63]

У Бюджетному кодексі України міжбюджетні відносини трактуються саме як «відносини між державою, Автономною Республікою Крим та територіальними громадами щодо забезпечення відповідних бюджетів фінансовими ресурсами, необхідними для виконання функцій, передбачених Конституцією України та законами України». [7]

Наразі у наукових дослідженнях є відсутнім узгоджене та загальноприйняте визначення змісту та сутності міжбюджетних відносин, тому представимо їх трактування у розумінні окремих авторів-науковців, а представлені ними формулювання систематизуємо у вигляді таблиці, яка наведена у додатку А.

Складовою механізму державного керування є фінансова діяльність держави та її органів місцевого самоврядування. При цьому в цьому механізмі забезпечується рух та обертання грошових коштів. Формування, розподіл та використання грошових фондів та вибудовування міжбюджетних відносин організовують державні органи влади, а здійснюють органи місцевого самоврядування. Бюджети на місцях в той же час надають усю сукупність розподільчих і перерозподільних відносин що пов'язано з процесами наповнення та використання усього централізованого грошового фонду. Адже згідно законодавства органи місцевої влади визначають, представляють і реалізують в першу чергу соціальну функцію держави чи суспільства. На макроекономічному рівні порядок та устрій міжбюджетних відносин виникає та впливає на приріст та темпи економічного зростання національного господарства, а також на стабільність і своєчасність поповнень до бюджетів визначених рівнів. На нижчому, мікроекономічному рівні порядок та устрій міжбюджетних відносин виникає та впливає на дієвість та ефективність від використання грошових коштів та ресурсів, що відбуваються на місцевому рівні. Тобто, якість та обсяг надання та отримання адміністративних та соціальних послуг, а також сприятливість інвестиційного клімату у регіонах чи територіях, створюють та визначають умови для становлення та розвитку підприємництва. [2]

Отже, міжбюджетні відносини є суттєвим інструментом та засобом державного керування, від якого залежить розвиток існуючих соціально-економічних процесів, а отже ще одним суттєвим показником, який відповідає за ефективність побудови бюджетного процесу. За це відповідає рух грошових коштів між державним бюджетом і місцевими бюджетами (та їх окремими видами). В перманентних умовах змін та децентралізації основними формами такого руху є: міжбюджетні трансферти, взаємозаліки та взаєморозрахунки, об'єднання коштів територіальних громад для реалізації та експлуатації спільних проектів і програм. Однією з важливих передумов та особливостей є наявність перерозподілу грошових коштів в бюджетній системі країни [7].

Держава, як надважлива інституція визначає обсяг необхідних благ та ресурсів і здійснює врівноважений вибір між ефективністю розподілу та його справедливістю. Від державної влади країна отримує насамперед досягнення соціальної справедливості, яка є гарантованою країною. Це потребує використання інструментарію та комплексу заходів що пов'язані з розподіленням та перерозподілом поповнень у вигляді доходів. При цьому переважаючим є компаративний аналіз та дослідження вартості та понесених затрат на їх перерозподіл для населення. Практика показує, що втручання органів державної влади у роботу ринкових механізмів. В основному це впливає на зниження результативності господарювання національної економіки та стримує її розвиток. Як наслідок потім це призводить до втрат сукупного добробуту населення, а згодом страждають і підприємства окремого регіону так і загальнодержавні [5, с. 438].

Прискіпливий аналіз вітчизняної наукової літератури доводить, що врегульоване співвідношення між такими показниками як: справедливість, доцільність та ефективність є вкрай неоднозначним питанням. І як результат впливає на формування подальшої державної політики, а потім її реалізацію та виконання. В першу чергу, це стосується розгляду питання про становлення, відбір та оплату витрат на придбання благ та послуг з оплатою коштів з бюджету. При децентралізованому підході до формування міжбюджетних відносин

виникає можливість у майбутньому передбачити та пролобіювати інтереси окремих споживачів. В той же час централізований підхід «прагне» знизити ціну за отримане благо чи послуг.

В практиці формування міжбюджетних відносинам підходом до вирішення питання оплати за рахунок державного бюджету є принцип субсидіарної, який є основним при побудові міжбюджетних розрахунків. Європейський досвід засвідчує, що місцева влада є за формою відповідальною за існуючий соціально-економічний стан тієї адміністративно-територіальної одиниці, за яку він відповідає. Влада керування на місцях реалізує прийняту регіональну економічну політику. Причиною цьому є те, що органи місцевого керування краще обізнані з проблемами, перевагами та можливостями певного регіону. Відповідно місцева влада може краще визначати куди якнайкраще спрямовувати грошові кошти. Відповідно місцева влада постійно перебуває у пошуку інших більш широких джерел оплати майбутніх витрат. Відповідно визначення та подальший розподіл місцевих владних функцій між державними органами влади та місцевими органами влади дає змогу при побудові бюджету враховувати бажання та інтереси місцевого населення.

Той механізм міжбюджетних відносин, який існує може і повинен включати місцеве нормативно-правове керування, якщо таке є. Окремо регулюються питання оцінювання, планування та майбутнього прогнозування. Механізм міжбюджетних відносин включає також бюджетне керування, якому відводять основну роль, оскільки вони передбачають в першу чергу керування існуючими потоками фінансових коштів та відносини між регіонами. Саме вони є однією зі важливих складових існуючого процесу державного керування національної економіки. [54]

Основи бюджетного процесу і міжбюджетних відносин України були визначені ще в 2010 році Бюджетним кодексом України. Постанова КМУ (Кабінету Міністрів України) передбачала використання затверджених двох формул. Перша – це «Формула розподілу обсягу міжбюджетних трансфертів між державним та місцевими бюджетами». Друга – це «Формула розподілу обсягу

міжбюджетних трансфертів між районним або міським бюджетом та бюджетами територіальних громад сіл, їх об'єднань, селищ, міст, адміністративно підпорядкованих відповідному району або місту». Для того, щоб визначити розподіл міжбюджетних трансфертів найчастіше застосовують прийнятий фінансовий норматив бюджетної забезпеченості. Цей показник розраховувався за формулою «ділення загального обсягу грошових коштів, що спрямовуються на реалізацію бюджетних програм, на кількість мешканців чи споживачів соціальних послуг». [7]. Таким чином існуючий обсяг грошових коштів, що акумулювався для виконання та реалізації прийнятих бюджетних програм за прийнятими місцевими бюджетами був розподілений за видами затверджених витратків, де в пріоритеті була бюджетна політика держави [7]. Нормативний документ «Бюджетний кодекс» встановлює, що фінансові нормативи бюджетної забезпеченості, за якими передбачалося розрахування грошових витрат за формулою визначення трансфертів, визначаються із застосуванням і приміненням існуючих соціальних стандартів.

До 2014 року порядок та устрій міжбюджетних трансфертів була складною за побудовою системою з розподілом фінансових коштів на державному рівні. Ці кошти надходили у розпорядження до місцевих органів влади. Така регульована модель міжбюджетних відносин відображала усі недоліки централізації у збиранні та розподілі грошових коштів [67, с. 149].

Наступним складним етапом, з якого впливали регуляційні недоліки – це централізація поповнення грошових надходжень до державного бюджету. Серед інших недоліків виділити:

- надмірно високий рівень у централізації доходів;
- трансфертні поповнення у вигляді грошових коштів, що спричиняло великі обсяги їх перерозподілу.

З часом велика частка грошових трансфертів у обсягах грошових надходжень бюджетів на місцях як правило не створювала інтересів для місцевого населення та не спрямовувалася на вирішення проблем місцевого значення. Відповідно і не виконувалися покладені на органи місцевого

самоврядування владні дії і компетентності. Тому причиною і стало у 2014 р процес децентралізації, де примусова передача владних дій та компетенцій та грошових коштів до органів місцевого самоврядування скеровувалася від державного керування. [14].

Змін зазнала і вітчизняна структура бюджетної системи та устрою. В практиці того часу змін потребувала уся фінансова основа державного та місцевих бюджетів. У сфері місцевого самоврядування існуюча державна політика України опирається і визначається в залежності від інтересі громадян тих територіальних громад де вони проживають. Відповідно було передбачено і проведено процедуру децентралізації влади. Децентралізація владі означає передавання від державних органів виконавчої влади до органів місцевого самоврядування всіх владних повноважень. В основу політики децентралізації було взято положення «Європейської хартії місцевого самоврядування», також вивчалися найкращі світові стандарти у сфері суспільних відносин та зарубіжні практики. Питання удосконалення міжбюджетних відносин потребували вирішення шляхом кардинальної зміни усієї системи та устрою поділу владних дій та компетенцій та ресурсів як між державними органами влади так і між органами самоврядування на місцях. [15].

Запроваджена реформа міжбюджетних відносин була нерозривно пов'язана зі зміною місцевого самоврядування та зміною адміністративно-територіального устрою. Адже практика доводила, що успішний розвиток регіонів чи областей напряму залежить від їх фінансового забезпечення. Цілий ряд заходів та процедур пов'язаних з проведенням економічних змін та покращень передбачав також і нормативно-правове визначення засад майбутньої державної регіональної політики. Вимагало вирішення питання ініціювання об'єктивного механізму об'єднання цілого ряду територіальних громад. Окремо вирішувалося питання механізму концентрації грошових коштів. Визначалось куди ці ресурси найкраще спрямовувати, і на яких пріоритетних напрямках регіонального розвитку треба концентрувати увагу. Реалізація вказаних процедур та заходів мала сформувати та закласти основи посилення фінансової

становища у розвитку окремих територій, а також розширити владні дії і компетентності та можливості органів місцевого самоврядування. [48]

Більшість експертів оцінило початок змін та покращень дуже позитивно. Уся вертикаль влади була відновлена. Відповідно і керування економікою теж відновилася. І хоча вважається, що це є недемократичною і не відповідає принципам лібертаріанства, проте для керування економікою це було досить дієво. Всі ці заходи були включені до Програми Президента з економічних реформ. [78].

Програма економічних реформ на 2010–2014 роки називалася «Заможне суспільство, конкурентоспроможна економіка, ефективна держава». Ця зміна та поліпшення міжбюджетних відносин була єдиною, заходи і процедури якої здійснювались своєчасно. При реалізації цієї програми було прийнято Бюджетний кодекс України [7] та Податковий кодекс України [59]. Новинками цієї Програми стало ініціювання середньострокового бюджетного планування. Окрему увагу проводилося до майбутнього розвитку програмно-цільового методу бюджетування. Цей метод застосовувався на всіх рівнях існування бюджетів в країні. Також процедура перебудови визначала напрямки удосконалення міжбюджетних відносин, окремо розглядалося посилення фінансової самодостатності та самостійності місцевих бюджетів, вимагалось осучаснення системи та устрою провадження бухгалтерського обліку, процедури державного внутрішнього фінансового контролю теж вимагали ініціювання європейської моделі, окремо висувалися вимоги до бюджетної дисципліни. Відповідно усі ці процеси та процедури передбачали створення певної методологічної бази для імплементації та ініціювання процедури складання та виконання бюджетів на місцях [64].

Ефективність та успішність змін та покращень загалом багато в чому залежить від їх сприйняття громадянською та суспільством. Таким чином обов'язок державної влади – не тільки розробити зміни, але і провести роз'яснювальну роботу серед громадян, чому і для чого необхідні зміни та покращення, що проводяться і що врешті решт отримає населення в разі їх

впровадження та успішної реалізації. Натомість реалізація Програми економічних реформ здійснювалася в основному за рахунок чиновницько-адміністративного тиску, без урахування інтересів і різноманітних обставин, специфіки та особливостей. З часом реформаторські дії гальмувалися як правило нераціональним та нецільовим використанням бюджетних коштів, особливо допікала корупція. Загалом питання корупції і надалі залишається усталеним універсальним поясненням всіх невдач у змінах та реформах [65].

Відсутність єдиного ефективного та дієвого механізму керування, керування і планування, а також невідпрацьований механізм подальшої відповідальності призвели до нівелювання усіх здобутків змін та покращень. У суспільстві до змін та покращень почали відноситись як до стихії. Всі зміни та покращення та зміни сприймалися населенням як незрозумілі.

В той же час, якщо провести аналіз усіх економічних, політичних та соціальних процесів та механізмів є результатом того, що наразі порушено принцип системності у здійсненні змін та покращень та нема бачення стратегічності, які були задекларовані на початку їх впровадження.

Серед показників, які передбачали досягнення успіху від перебудови до програми було передбачено такі: зростання частки загального фонду бюджетів на місцях загальному фонді державного бюджету. Проте в процесі змін та покращень відмічалася відсутність владних дій та компетенцій на місцях. Оскільки будь-які зміни та покращення можна вести в межах дії суб'єкта державного керування чи управління, але за умов, що відсутній розвиток або становлення то, не відбувається покращення добробуту населення, і відповідно ці зміни та покращення не визначаються як дієві.

Успішній реалізації процесів та механізмів перебудови бюджетів на місцях становили перешкоду такі чинники: соціальна база здійснення змін та покращень була відсутня, прослідковувалась непослідовність у їх провадженнях та реалізації, проглядалося зовнішнє керування на зміни та покращення, було відсутність чітко виражених та якісно окреслених пріоритетів у програмі реалізації змін та покращень, не відбувалося соціального роз'яснення в

реалізації змін та покращень, усюдисуща корупція зводила намарно зміни та покращення. [65]

Наразі бюджетна політика та процеси її перебудови є предметом розгляду, суперечок та неузгодженостей. Наше суспільство та держава все і далі потребують змін та реформ у процесах державного керування економікою. Процес формування та вибору оптимальної системи та устрою міжбюджетних відносин триває вже доволі багато років. Існуючі процеси вимагали вирішення нагальних питань у таких діях: делегування функцій та владних дій та компетенцій місцевим органам влади, виділення грошових коштів для виконання органами своїх повноважень, використання відпрацьованого механізму пов'язаного з розподілом бюджетних трансфертів, позиціонування відкритості, прозорості та публічності, створення сприятливих умов для подальшої економії бюджетних видатків; спрямування коштів на розвиток окремих територій. І хоча за період змін та покращень є певні зміни, але процес перебудови все ще не завершено і триває. [54]

Станом на сьогодні процес становлення ефективної системи та устрою міжбюджетних відносин з часом відбувається під впливом різних чинників, умов та чинників. Наприклад змінюються умови господарювання, зміст та форма міжбюджетних відносин, вимагає відповідних змін та коригуючих заходів для забезпечення та сприяння результативності та дієвості господарювання та реалізації.

Аналізуючи процес змін та покращень та сучасний стан розвитку нашої країни базуючись на аналізі певних фінансових показників та чинників у розвитку економіки і її міжбюджетних відносин, то варто виокремити ряд чинників, які здійснюють вплив на реалізацію міжбюджетних відносин. До таких належать: диференціація розвитку різних регіонів країн за показниками економічного і соціального стану; зміна темпів зростання та посилення видаткової частини бюджетів на місцях над доходною частиною; посилення процесів та механізмів централізації бюджетних ресурсів; зниження загального рівня оплати місцевих бюджетів; доволі велика кількість дотаційних бюджетів.

Відповідно вплив та значення цих чинників є визначальними на фоні існування загальних внутрішніх проблем та загроз, до яких першочергово віднесемо політичну нестабільність, корупцію, неефективне керування, тощо.

1.2. Сучасні наукові підходи щодо механізмів регулювання міжбюджетних відносин

Бюджети на місцях займають чільне місце в структурі бюджетної системи національного господарства України. Бюджети на місцях виступають базою фінансової основи місцевих органів самоврядування. Окремого значення набуває питання, що потребує насамперед посилення та встановлення фінансової самостійності місцевих бюджетів. Хоча проблеми і питання щодо фінансового регулювання та забезпечення діяльності органів місцевого самоврядування збільшуються та набирають обертів щороку. Однак постійна нестача та обмеження грошових коштів, а також нестабільність у формуванні та поповненні дохідних джерел для бюджетів на місцях потребує термінового втручання. Від їх вирішення залежить потреба в бюджетних трансфертах. З часом стало відомо, що головним завданням, яке стоїть перед бюджетною політикою країни є створення та забезпечення умов спрямованих на покращення бюджетного забезпечення місцевого самоврядування, їх органів - територіальних громад і в довгостроковій перспективі створення міжбюджетних відносин оптимального рівня.

Завдяки формуванню та встановленню розмірів бюджетів на місцях в минулому відбувався перерозподіл ВВП серед окремих регіонів та органів місцевого самоврядування. Окремо відбувався розподіл між соціальними верствами населення. Від того наскільки ефективно, повноцінно і раціонально працювала система визначених бюджетів місцевого рівня, залежала успішна реалізація та здійснення усієї державної фінансової політики країни та її бюджетної політики також. Основними та архіважливими питаннями, що вимагали термінового та негайного розв'язання було наповнення та формування

дохідної складової місцевих бюджетів. Саме тому потрібно належне та виважене фінансове забезпечення та обґрунтування усіх напрямів пов'язаних з використанням бюджетних коштів на місцях. [30]

Структура бюджетної системи національного господарства України визначається двома рівнями. Така побудова є характерна для унітарних країн. В основі такої побудови лежить розуміння, що на першому рівні знаходиться Державний бюджет України – він є центральною ланкою. А на другому рівні розміщені місцеві бюджети. Вони також розподіляються на окремі підрівні бюджетів. Таким чином на рівні адміністративно-територіального поділу відбувається визначення бюджетного устрою. В основі цього устрою лежить усталена структура та організація побудови бюджетної системи та устрою. Адміністративно-територіальний поділ визначає структуру і розподіл грошових надходжень і грошових витрат пов'язаних з використанням бюджетних коштів на місцях. Визначення окремих ланок адміністративно-територіального поділу визначає правові основи господарювання органів місцевого самоврядування та їх бюджетів. Адміністративно-територіальний поділ визначає встановлення стилю та характеру взаємовідносин між місцевими бюджетами [78, с. 15]. Показник, який визначав частку державного й бюджетів на місцях відійшов у минуле, та він відображав питому вагу у зведеному бюджеті. Загалом перебудова бюджетної системи та устрою, міжбюджетних відносин триває понад 15 років і кожного року визначає інші пріоритети. В.Кравченко зазначав на необхідності «...здійснення заходів із зближення рівнів соціально-економічного розвитку в різних регіонах та територіях країни, забезпечення єдиних стандартів якості життя в усій державі» [30]. Понад 15 років тому було утверджено Концепцію реформування місцевих бюджетів. В основі цієї концепції було задекларовано посилення фінансової бази для діяльності органів місцевого самоврядування. Реалізація Концепції реформування бюджетів на місцях передбачала посилення та вагомість впливу на існуючу систему формування місцевих бюджетів. Основу Концепції реформування бюджетів на місцях становив стан соціально-економічного визначення країни. В Концепції реформування місцевих бюджетів

було визначено першочергове завдання, що стосувалося покращення добробуту громадян. [56].

В умовах змін, становлення та розвитку умов ринкової економіки ключова роль бюджетів на місцях посилюється. І насправді змінам піддаються форми, інструменти й методи впливу бюджетів на місцях на існуючий стан соціально-економічного розвитку все ж таки відбувається перебудова адміністративно-територіального устрою країни.

Станом на сьогодні бюджети на місцях та їх наповнення відображається на діяльності органів місцевого самоврядування, вони відіграють визначальну стабілізуючу роль у функціонуванні країни і справді реально впливають на стан проведення змін [67, с. 148].

Вітчизняні науковці активно здійснювали наукові дослідження пов'язані з визначенням економічної сутності та змісту місцевих бюджетів, окремо вивчали особливості формування місцевих бюджетів. Група науковців досліджувала питання зростання результативності наповнення та формування грошових надходжень місцевих бюджетів. Інша група науковців визначала переваги та недоліки від перерозподілу бюджетних коштів між існуючими рівнями влади та результати від цього.

Щодо наявності трактування та визначення терміну «місцеві бюджети», то узгодженого та єдиного наукового погляду у вітчизняній економічній літературі не визначено. Наведемо трактування окремих авторів, а представлені ними формулювання наведемо у вигляді таблиці, яка представлена у додатку Б.

Отже, на думку О.Д. Василика формування та встановлення бюджетів на місцях сприяє забезпеченню їх фінансової самостійності та самодостатності у розвитку адміністративно-територіального устрою держави. Також формування та встановлення бюджетів на місцях визначає ефективність впливу органів місцевої влади на розвиток територій. За допомогою формування та встановлення бюджетів на місцях також визначається результативність та значення від оплати інвестиційних проектів на місцях, а також ефективність та значення діяльності місцевих органів влади. [9, с. 170].

О.П. Кириленко досліджує бюджети на місцях базуючись на вивченні різних критеріїв. Насамперед, бюджети на місцях ним визначаються як окрема економічна категорія. Також він доводить що бюджети на місцях це правовий акт, який регулює оплату певної території. І останнє, бюджети на місцях - це фінансовий план діяльності кожного конкретного органу місцевого самоврядування [29].

І.І. Єфремова у своїх дослідженнях зосереджує увагу на визначенні та трактування бюджетів на місцях як окремої економічної категорії. На її думку ця категорія виражає ту сферу існуючих економічних відносин у суспільстві, які є пов'язаними із такими етапами: наповнення, формування, розподіл, використання та контроль за грошовими коштами. Бюджети на місцях знаходяться у розпорядженні та використанні органів влади на місцях і як правило призначені для спрямування на майбутній соціально-економічний розвиток та розбудову територій [23].

В.І. Кравченко у своїх наукових дослідженнях визначає, що «бюджети на місцях посідають провідне місце в системі місцевих фінансів. Їх визначають: як систему грошово-економічних відносин; як матеріальний фонд; як правову категорію; за територіальною ознакою» [31].

Нормативно-правове визначення та трактування терміну «місцевий бюджет», було введено Законом України «Про місцеве самоврядування в Україні». [26] Згідно Закону «бюджет місцевого самоврядування (місцевий бюджет) – це план утворення і використання грошових коштів, необхідних для забезпечення функцій та владних дій та компетенцій місцевого самоврядування». Хоча, насправді, термін «місцевий бюджет» та «бюджет місцевого самоврядування» зовсім не тотожні. Наразі, це єдине нормативно-правове визначення терміну «місцевий бюджет». В Бюджетному кодексі України як 2001 р., так і 2010 р. міститься узагальнене визначення поняття «бюджет». За Бюджетним кодексом України «бюджети на місцях це – бюджет Автономної Республіки Крим, обласні, районні бюджети та бюджети місцевого самоврядування» (ст. 2.1.34 БКУ) [7].

Систематизуючи та визначаючи існуючі дослідження сутності, змісту та особливостей формування та використання місцевих бюджетів, встановлюємо, що визначення фінансової самостійності та самостійності органів місцевого самоврядування є дуже слабо вивченою.

Окремого дослідження потребують питання наявності теоретичних та практичних основ присутньої фінансової самостійності органів місцевого самоврядування.

В той час коли реалізована децентралізація роль та значення бюджетів на місцях посилюється. В той же час змін зазнають форми й методи їх впливу та тиску на економічний, інвестиційний, соціальний, політичний та адміністративний розвиток адміністративно-територіального устрою.

В сучасних умовах завершення децентралізаційної політики бюджети на місцях мають насамперед стабілізуючу і формуючу роль і наразі впливають на реалізацію змін та покращень [65, с. 60].

Місцевий бюджет, як нормативний та фінансовий документ є планом розвитку певного регіону чи адміністративно-територіальної одиниці. Саме тому, ті проблеми, які пов'язані з формуванням, наповненням, функціонуванням та розподілом місцевих бюджетів залишаються не менш важливими. Наразі бюджети на місцях є складовою бюджетної системи та устрою та засобом реалізації бюджетної політики. Місцеві бюджети, будучи фінансовою базою в бюджетній системі України визначають її стабільність. У місцевих бюджетах зосереджено понад 80 % обороту грошових коштів країни [65].

Місцеві бюджети – це план розвитку адміністративно-територіальних одиниць, які є інструментом реалізації державної політики на місцях. За своїм змістом бюджети на місцях та міжбюджетні відносини визначають важливі завдання: розвиток регіонів, ефективність розвитку місцевого господарства, благоустрій територій, проведення заходів спрямованих на природоохоронну діяльність та ін. [70].

Місцеві бюджети акумулюють поповнення грошових коштів певної адміністративно-територіальної одиниці (населеного пункту, області тощо).

Місцеві бюджети самостійно та на власний розсуд здійснюють перерозподіл та скеровують грошові кошти на виконання першочергових завдань. Це, насамперед, розвиток регіону та надання соціальних благ і послуг жителям громади.

Вагоме значення бюджетів на місцях полягає ще і в тому, що у них збирається та акумулюється значна частина коштів, які заробляються на цій території. Потім за рахунок цих коштів створюється фінансовий фонд котрий місцеві органи влади використовують для здійснення та реалізації своїх функцій та повноважень.

Тобто створення функціонального середовища у якому фінансова основа забезпечення діяльності органів місцевого самоврядування є головною для місцевих органів. Як правило, у різних місцевих бюджетах є різна фінансове забезпечення. Відповідно у різних адміністративно-територіальних одиницях наповненість бюджетів на місцях теж різна і залежить від кількох показників. В першу чергу від рівня та стану економічного розвитку кожного окремо взятого регіону. Наступним показником, котрий визначає наповненість бюджетів на місцях є повнота використання економічного потенціалу. Наступним показником, котрий визначає наповненість бюджетів на місцях є цільове, та раціонально-ефективного використання існуючих бюджетних ресурсів [67, с. 61].

Актуальними питаннями перебудови бюджетної системи України займається установа «Інститут бюджету та соціально-економічних досліджень» при реалізації проекту «Зміцнення місцевої фінансової ініціативи (ЗМФІ-II) впровадження». Дана установа здійснює моніторинг та аналіз виконання бюджетів на місцях України [20].

1.3. Зарубіжний досвід міжбюджетних відносин та можливість його використання в Україні

Іноземні дослідники зазвичай використовують та вживають термін, а саме не «міжбюджетні відносини», а «внутрішні міжурядові фінансові відносини», або «міжрівневі фіскальні зв'язки». Науковці іноземних країн вважають, що таким визначенням більш точно визначається та передається як суб'єктивно-об'єктивний зміст так і суть цих взаємовідносин. Також такого роду відносини виникають і як правило функціонують та виступають у системі державного керування по вертикальній основі, а першопочаткові передумови визначають не тільки обсяги функціональних обов'язків а і завдання для кожного рівня публічної влади. Загалом взаємодію і співпрацю між цими відносинами здійснюють, з огляду на фінансові можливості кожного з регіонів, на партнерських основах. [23]

Вивчення досвіду зарубіжних країн свідчить, що бюджетні системи та існуючі міжбюджетні відносини відрізняються насамперед за рівнем грошових надходжень та грошових витрат місцевих бюджетів, існуючими податковими наповненнями та визначеними владними діями і компетентностями. Окремо виділяють підходи до врівноваження та вирівнювання статусу та умов життєдіяльності громадян. Додатково окремо фіксується фінансова самостійність місцевих органів влади при використанні так званої трансфертної системи поступлення та розподілу коштів. Звичайно, ідеально підходящої моделі механізму керування міжбюджетних відносин не винайдено. Як правило, міжбюджетні трансферти на рівні бюджетів на місцях та їх розмір і частка не є показником результативності усієї системи та устрою наявних міжбюджетних відносин. Визначальним є їх визначення на такі результати діяльності, як ефективність використання грошових коштів, як не дивно справедливий підхід у їх розподілі й стабільність основних макроекономічних показників. [35]

Оскільки основним завданням децентралізації на місцях є забезпечення соціальними благами та послугами, то ключове питання щодо надавачів та

одержувачів коштів - міжбюджетних трансфертів наразі не головне. Найголовнішим стає питання, як міжбюджетних трансферти впливають на ефективність, швидкість та оперативність господарювання усього соціального сектору. Такий вплив залежить від системи та устрою побудови міжбюджетних трансфертів та від обставин, у яких вони реалізуються. Міжбюджетні трансферти можуть реалізуватися навіть при фінансуванні на 90% місцевих витрат. В той же час необґрунтовано затверджені та розроблені трансферти не зможуть цього здійснити.

Так як завдання, умови й цілі є різними априорі в іноземних країнах, то не існує єдиної універсальної та узагальненої системи та устрою поділу трансфертів.

Вивчення іноземного досвіду свідчить, що ті, хто отримує та використовує трансферти повинні мати насамперед чіткі та прозорі владні дії і компетентності, фінансові ресурси, гнучкість та оперативність у рішеннях та нести звітування за одержані результати. [68]

Та модель бюджетного процесу, яка не відповідає визначеним соціально-економічним умовам, які є в регіоні, з часом призводить до знищення фінансової основи держави і до скорочення бюджетного навантаження. Загалом однією з найкращих прикладів є побудова бюджетного процесу, яка не може створити належної ефективної ролі усього бюджету. Однак організація бюджетного процесу також є похідним чинником.

Зазначимо, що зазвичай вірно налагоджений процес бюджетного устрою може функціонувати і при хибно побудованій бюджетній моделі. В той же час якщо організація бюджетного процесу побудована хибною це може призвести до того, що ефективна бюджетна модель буде недієвою та неефективною. Таким чином поєднання двох цих чинників: неефективної бюджетної моделі і бюджетного процесу, який організований помилково, з часом спричинить фінансову та або економічну кризу в державі загалом [28, с. 169].

Розподіл владних дій та компетенцій між органами державної влади, що міститься на різних рівнях має реалізовуватися та здійснюватися за принципом

субсидіарності. Для зростання рівня відповідальності місцевих органів державної влади за прийняті рішення і за ефективність та дієвість бюджетних грошових витрат розподіл видаткових коштів повинен відповідати у межах розподілу функціональних обов'язків органів влади. Побудова та створення врівноваженої системи та устрою розподілу податків між усіма ланками бюджетної системи країни має здійснюватися з дотриманням загальних принципів оподаткування. Це означає, що на рівні формування бюджетів на місцях має бути дотримано: достатність та своєчасність податкових поповнень та справедливості і відповідності оподаткування цілям економічного зростання країни. [28]

Держава визначає модель взаємодії центральних і місцевих органів влади, тому загалом оптимальною та сприйнятою вважають таку модель міжбюджетних відносин, котра за своїм змістом передбачає ефективний рівень насамперед фіскальної самостійності існуючих органів влади місцевого самоврядування. Причиною є в першу чергу мотив збереження та структурування існуючої бюджетної класифікації та порядку подальшого виконання і здійснення господарських операцій та подання звітності. [54]

Загалом у системі існуючих міжбюджетних відносин порушуються питання та проблеми, розв'язання яких є ключовим питанням та потребує уваги. До прикладу до складу таких відносять: питання та заходи щодо економічної неспроможності представників громад місцевого населення у реалізації тих чи інших своїх владних повноважень; нестача ресурсів (природних, людських, трудових, виробничих тощо), які становлять основу для формування та наповнення бюджету. Загалом можна також відмітити відсутність реальної можливості бюджетного планування на середньострокову перспективу. Це обумовлено певною мірою недосконалістю проведеної адміністративно-територіальної реформи.

Загалом, той «державний централізм», котрий був успадкований від адміністративної системи радянського типу передбачав існування загальнообов'язкового державного забезпечення соціальних програм. Таке

соціальне забезпечення передбачалося для усіх верств та прошарків населення. З часом політична культура та ідентифікаційний код нашого суспільства та бюрократії, а також відсутність будь якої політичної чи адміністративної відповідальності за дії призвело до розуміння потреб і невідкладності усіх механізмів та змін та покращень. З часом структура державного керування підтвердила потребу коригування та осучаснення її вертикалі. Адже у суспільстві йшли прогресивні зміни і соціальні, політичні, економічні та ідеологічні засади піддавалися сумнівам. [82]. Відповідно переломний момент настав у квітні 2014 року, коли Кабінет Міністрів прийняв основний регуляторний документ – «Концепція реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади». [56].

Згідно міжнародних норм та правил Україна як і будь яка інша держава повинна дотримуватися дії міжнародних нормативно-правових актів та регуляторних документів з питань керування місцевого самоврядування. Основу нашого дослідження становлять ті, які визначають основні принципи та засади формування та розподілу фінансів. До числа таких документів належать: «Європейська хартія про місцеве самоврядування», «Всесвітня декларація місцевого самоврядування», «Декларація про принципи місцевого самоврядування в країнах СНД», Європейська хартія міст та Європейської декларації прав міст» а також «рекомендації Комітету Міністрів Ради Європи про фінансове та бюджетне керування на місцевому та регіональному рівнях». Такий документ як «Європейська хартія про місцеве самоврядування» [22] визначає потребу введення процедур щодо «бюджетного вирівнювання або заходів щодо подолання наслідків нерівного розподілу потенційних джерел фінансування» [22]. З часом процес визнання права забезпечення усіх демократичних прав та свобод для населення та територіальних громад виникає свого роду політичною основою для господарювання та виникнення моделі міжбюджетних відносин заснованих на децентралізації. Після цих процедур було запущено План реалізації задекларованих заходів, які дали початок змінам та покращенням.

В нашій країні з часом було прийнято ряд нормативних документів, які на

законодавчому рівні встановлювали потребу перебудови системи та устрою міжбюджетних відносин у подальшому розвитку. При цьому йдеться про посилення місцевих бюджетів, децентралізацію органів влади та керування коштами виділеними з бюджету, перебудови міжбюджетних відносин.

З ціллю зростання фінансової самостійності бюджетів на місцях вперше було передано в керування поповнення державного бюджету. Здійснено перегляд розподілу владних дій та компетенцій між рівнями бюджетів на місцях – передано поповнення з місцевих регіональних бюджетів до бюджетів починаючи від міст, сіл, селищ. Передували цьому закони про внесення змін до Бюджетного кодексу України [7] та Податкового кодексу України [59]. Завдяки цим змінам відбулася фінансова децентралізація і бюджети на місцях зросли, наприклад в 2019 році на 206,4 млрд грн., тобто з 68,6 млрд. грн. в 2014 до 275 млрд грн.

Для зростання обсягу бюджетів на місцях на виконання власних владних дій та компетенцій розширено джерела формування доходів, які не враховуються при встановленні та визнанні міжбюджетних трансфертів. До таких грошових надходжень передбачено зараховувати «плату за землю, єдиний податок для суб'єктів малого підприємництва (до бюджету розвитку), плату за торговельний патент на здійснення деяких видів підприємницької діяльності, фіксований податок на надходження фізичних осіб від підприємницької діяльності, надходження адміністративних штрафів». [27] Посиленню інвестиційної складової бюджетів на місцях має сприяти норма щодо зарахування до бюджету розвитку єдиного податку для СПМ. Крім того, були закладені засади для ініціювання податку на нерухоме майно та включення його місцевих податків і зборів. Для стимулювання органів влади на місцях до нарощування доходної частини бюджетів на місцях було передбачено зарахування до бюджетів на місцях 50% поповнень податку на прибуток та акцизного збору понад річні розрахункові обсяги, визначені у Законі України про Державний бюджет на відповідний період. Вивільнено обсяг на виконання власних владних дій та компетенцій за рахунок зарахування до видатків, на які виділяються трансферти

з державного бюджету, грошових витрат на фінансування соціальної сфери: позашкільної освіти, центрів соціальної реабілітації дітей-інвалідів, центрів професійної реабілітації інвалідів, центрів соціально-психологічної реабілітації дітей, соціальні гуртожитки, виплата грошової компенсації фізичним особам, які надають соціальні послуги [7].

Аналіз іноземного досвіду свідчить, що порядок та устрій міжбюджетних відносин відповідає конкретним умовам і, як правило, відображає розподіл владних дій та компетенцій і відповідальності, що склалися. [34]

У зарубіжних країнах перебудова міжбюджетних відносин відбувалось одночасно із змінами у бюджетно-фіскальній сфері, зміною адміністративно-територіального устрою, і як правило, перебудова системи та устрою фінансового вирівнювання є завершальною у структурних змінах. [52]

Єдиним принципом різних форм та механізмів міжбюджетних відносин різних країн є те, що державні органи влади мають звітування за вирішення цілого ряду питань щодо місцевого розвитку. Умовою надання фінансової опори регіонам є ефективне використання обсягів місцевими органами влади.

Світові глобалізаційні процеси підвищують та актуалізують потребу розробки новітніх підходів до керування та управління міжбюджетних відносин в Україні, зокрема визначення засад прийняття управлінських рішень та операцій та процесів бюджетного керування.

Висновки до розділу 1.

Проблема забезпечення формування дієвої та результативної бюджетної системи є важливою та необхідною умовою не тільки для сталого економічного розвитку, а і для складових соціально-економічної, фінансової, фіскальної та регіональної безпеки, що безперечно пов'язано з усією країною..

Міжбюджетні відносини в системі державного керування економікою вимагають відповіді на велику кількість порушених питань з фінансового забезпечення діяльності органів державної влади, а також забезпечення

господарювання новостворених органів місцевого самоврядування. Додаткового керування потребують питання державного керування економікою у сфері міжбюджетних відносин як у цілому так і стосовно побудови та реалізації визначеної політики регіонального розвитку нашої країни.

До 2014 року порядок та устрій міжбюджетних трансфертів була складною за побудовою системою з розподілом фінансових коштів на державному рівні. Ці кошти надходили у розпорядження до місцевих органів влади. Така регульована модель міжбюджетних відносин відображала усі недоліки централізації у збиранні та розподілі грошових коштів

Наразі бюджетна політика та процеси її перебудови є предметом розгляду, суперечок та неузгодженостей. Наше суспільство та держава все і далі потребують змін та реформ у процесах державного керування економікою. Процес формування та вибору оптимальної системи та устрою міжбюджетних відносин триває вже доволі багато років. Існуючі процеси вимагали вирішення нагальних питань у таких діях: делегування функцій та владних дій та компетенцій місцевим органам влади, виділення грошових коштів для виконання органами своїх повноважень, використання відпрацьованого механізму пов'язаного з розподілом бюджетних трансфертів, позиціонування відкритості, прозорості та публічності, створення сприятливих умов для подальшої економії бюджетних видатків; спрямування коштів на розвиток окремих територій. І хоча за період змін та покращень є певні зміни, але процес перебудови все ще не завершено і триває.

Вивчення досвіду зарубіжних країн свідчить, що бюджетні системи та існуючі міжбюджетні відносини відрізняються насамперед за рівнем грошових надходжень та грошових витрат місцевих бюджетів, існуючими податковими наповненнями та визначеними владними діями і компетентностями.

Згідно міжнародних норм та правил Україна як і будь яка інша держава повинна дотримуватися дії міжнародних нормативно-правових актів та регуляторних документів з питань керування місцевого самоврядування. Основу нашого дослідження становлять ті, які визначають основні принципи та засади

формування та розподілу фінансів.

В нашій країні з часом було прийнято ряд нормативних документів, які на законодавчому рівні встановлювали потребу перебудови системи та устрою міжбюджетних відносин у подальшому розвитку. При цьому йдеться про посилення місцевих бюджетів, децентралізацію органів влади та керування коштами виділеними з бюджету, перебудови міжбюджетних відносин.

Світові глобалізаційні процеси підвищують та актуалізують потребу розробки новітніх підходів до керування та управління міжбюджетних відносин в Україні, зокрема визначення засад прийняття управлінських рішень та операцій та процесів бюджетного керування.

В Україні впроваджено європейський приклад побудови місцевого самоврядування. Кожна місцева рада має усі права і зобов'язана приймати рішення стосовно фінансового наповнення місцевого бюджету та оплати видатків.

РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ ТА ОЦІНКА МІЖБЮДЖЕТНИХ ВІДНОСИН ТА ФІНАНСОВОЇ ОСНОВИ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ

2.1. Фінансова децентралізація та її вплив на формування доходів місцевих бюджетів

Економічно розвинуті країни все більше схильються до децентралізації державного керування та розширення владних дій та компетенцій місцевих органів влади. Тому, особлива увага сконцентровується на регіональному рівні. А рішення, які приймаються скеровуються на забезпечення економічного розвитку визначених територій. [73].

Зміна та поліпшення умов децентралізації влади, яка відбувається в нашій, стала предметом обговорення сутності, механізму та змісту цього процесу. Окрему увагу вимагав пошук джерел та форм фінансового забезпечення на утримання бюджетів на місцях задля посилення фінансової самостійності територіальних громад.

Щодо зарубіжних вивчень питання фінансової та бюджетної децентралізації, то об'єктом і предметом дослідження є фіскальна децентралізація. В основу теорії цього вчення є проблеми та складнощі децентралізації грошових коштів, яким стала наукова школа викладена в дослідженнях американського Ч. Тібу «Економічна теорія фіскальної децентралізації» [86].

З часом ідеї Ч. Тібу отримали свій розвиток та продовження в дослідженнях інших науковців. Наприклад, такий дослідник як В. Оутс розглядав «фіскальний федералізм як право незалежного ухвалення рішень децентралізованими одиницями» [84]. Вивчаючи особливості проходження децентралізації у країнах Р. Бірд встановив «головним критерієм, який засвідчує фінансову автономію місцевих властей, є наявність у них прав прийняття рішень у сфері власних фінансів» [85].

В цілому під децентралізацією розглядають систему керування, коли частина повноважень центральної влади передається до місцевих органів

самокерування [44, с. 60].

Невід'ємною складовою децентралізації є фінансова децентралізація, яка є лакмусовим папірцем для показників:

- рівня відкритості, гласності та компетентності адміністрації;
- відповідності політичної системи та устрою до суспільних бачень;
- рівня встановленої довіри до місцевих органів;
- якості встановленого контролю;
- відповідності адміністративно-територіального устрою держави [5, с.

129].

Наразі у економічній науці вживаються такі поняття «фінансова децентралізація», «фіскальна децентралізація», «бюджетна децентралізація», і мають схожий характер.

Фінансова децентралізація в цілому є набагато більш ширшим поняттям, яке визначає та трактує усю систему співробітництва, підтримки та взаємодії між органами державної влади та органами місцевого самоврядування.

Фіскальна децентралізація містить у собі податкову децентралізацію. Надання та скеровування органам місцевого самоврядування можливості визначати склад та розмір місцевих податків і зборів – право місцевої влади. Також сюди належить право встановлювати або відмінити податки або збори..

Фінансове підґрунтя закладене в фіскальній децентралізації утворюється виходячи із проведення податкової децентралізації. Фіскальна децентралізація включає визначення, розширення, доповнення й посилення прав та владних дій та компетенцій органів місцевого самоврядування.

Фіскальна децентралізація передбачає незалежне, самостійне та неупереджене прийняття рішень і виконання отриманих дій та компетенцій які делеговані державною владою для формування, наповнення, та створення територіальних бюджетів. Такий процес передбачає надходження платежів від податків, зборів та інших надходжень. Методами податкової децентралізації встановлено два види інструментів, які включають і в економічній термінології називаються: податкова деволуція та податкова деконцентрація. Податкова

деволюція означає передавання владних дій та компетенцій податковим органам місцевого самоврядування. За податкової деконцентрації центральний орган виконавчої влади передає певну частину загальнодержавних платежів до територіальних бюджетів на місцях. [15, с. 145].

Бюджетна децентралізація визначає сукупність заходів, скерованих на розподіл грошових надходжень і видаткових владних дій та компетенцій між існуючими рівнями бюджетної системи та устрою, а також передбачає можливість утворювати, затверджувати й виконувати бюджети, їх звітність і контроль.

Фінансова децентралізація означає сукупність певних відносин пов'язаних з передачею фінансових ресурсів від центру до місцевого самоврядування. Визначаючи поняття фінансової децентралізації, необхідно визначити спроможність та самостійність місцевої влади залучати, отримувати та витратити позабюджетні кошти.

Децентралізація, натомість надала можливість отримати органам місцевого самоврядування самостійно залучати ресурси із позабюджетних фондів країни. Наприклад з Державного фонду розвитку, фондів міжнародних організацій тощо.

Фінансова децентралізація – це узагальнене комплексне поняття, яке передбачало з часом передачу владних дій та компетенцій спрямованих на знання щодо формування та використання ресурсів та грошових коштів, розміщених в регіоні. Такими коштами є грошові кошти, отримані у фондах місцевих бюджетів, позабюджетних фондах та інші джерела.

Фінансова децентралізація - дала змогу забезпечити певну фінансову незалежність органів місцевого самоврядування.

Фінансова децентралізація – самостійність у вирішенні та задоволенні інтересів громадян, що стимулює та залучає усе населення до розвитку регіону.

Аналізуючи проведені зміни у податковому та бюджетному законодавстві, що відбувались у контексті зміни та покращення, можна виділити процес фінансової децентралізації, а також виділити етапи, які наведено в таблиці, що

представлена в Додатку В.

Фінансова децентралізація визначила особливості у створенні та формуванні дохідної частини як місцевих бюджетів так і загальнодержавного.

Пошук зручних шляхів до проведення зміни та покращення важливими є питання щодо утворення та формування оптимальної структури пов'язаної з надходженням місцевих бюджетів.

Пошук зручних шляхів до проведення зміни та покращення важливими є питання щодо розширення податкових владних дій та компетенцій органів місцевої влади.

Вивчаючи фінансову децентралізацію, не забуваємо про податковий аспект, адже податки і збори є основою фінансового забезпечення діяльності органів місцевого самоврядування.

Досліджуючи проведення трансформації структури поповнень до місцевих бюджетів, бачимо що значення у формуванні грошових поповнень в першу чергу мають податок на надходження фізичних осіб та місцеві податки.

Поряд цим станом речей до бюджетів на місцях надходять загальнодержавні податки, що є результатом та наслідком проведених змін та покращень і посилення фінансової та бюджетної децентралізації.

Фінансова децентралізація призвела до суттєвих змін у порядку та устрою міжбюджетних відносин. Приблизно половина від суми поповнень бюджетів на місцях утворюється завдяки міжбюджетним трансфертам.

Тому використання принципу субсидіарності означає для фінансової децентралізації вирівнювання та згладжування диспропорцій за допомогою системи та устрою міжбюджетних трансфертів. Цей процес є складним оскільки покриття грошових витрат бюджетів на місцях коштами з дотацій та субсидій викликає їх у залежність та здійснює послаблюючий вплив на процеси та механізми у зацікавленості місцевих громад.

На початкових етапах фінансової децентралізації є наявність значних відмінностей у фінансовій забезпеченості регіонів.

Перекладання владних дій та компетенцій з центральних органів на органи

влади на місцях вимагає клопіткої роботи на відповідними джерелами фінансового забезпечення.

Оцінити та визначити дієвість і результативність процесу фінансової децентралізації, можна дослідивши структуру розподілу поповнень між бюджетами.

Хоча процеси фінансової децентралізації і набули результуючого характеру, але без системності.

Наразі прослідковується протиріччя між задекларованими цілями податкових реформ і напрямками соціально-економічної політики. [48, с. 130].

2.2. Аналіз та оцінка реалізації бюджетної децентралізації в Україні

В умовах пошуку оптимальних способів проведення зміни та покращення важливими є дослідження грошових поповнень та грошових витрат місцевих бюджетів. В таблиці 2.1. проаналізуємо поповнення та видатки місцевих бюджетів, які включають трансферти до державного бюджету та визначимо дефіцит чи профіцит при цьому виникає.

Станом на підготовку кваліфікаційної роботи інформації про 2021 та 2022 роки на офіційних сайтах відсутня, тому для аналізу скористаємось статистичними даними 2016-2020 року. З таблиці 2.1. видно, що з впровадженням децентралізації надходження бюджетів на місцях зростали. До прикладу, найбільша сума грошових надходжень бюджетів на місцях була у 2018 році і становила 562 421,8 млн. грн., що на 196 278,7 млн. грн. більше ніж у 2016 році. Сума грошових витрат бюджетів на місцях теж щороку зростала. До прикладу у 2020 році грошових витрат з бюджетів на місцях було на суму 478 109,6 млн. грн., що на 88 146 млн. грн. менше ніж у попередньому році.

Якщо ж порівнювати поповнення і видатки бюджетів на місцях протягом 2016-2020 років, то зауважимо, що з 2018 року виникає дефіцит коштів (-8 540,6 млн. грн.), котрий, хоч і незначно, але до 2020 року скоротився до -6 847,9 млн. грн., що становить на 1 962,7 млн.грн. менше.

Таблиця 2.1.

Надходження та видатки бюджетів на місцях (в тому числі трансферти з державного бюджету) 2016-2020 роки [51]

Показник	2016	2017	2018	2019	2020	Зміна 2020р. у відношенні до 2016р.
Надходження місцевих бюджетів,	366 143,1	502 098,3	562 421,8	560 531,3	471 481,9	↑
в тому числі трансферти з державного бюджету	195 395,3	272 602,9	298 939,7	260 302,0	160 177,1	↓
Видатки місцевих бюджетів	350 515,2	496 090,7	570 583,7	566 255,6	478 109,6	↑
в тому числі трансферти до державного бюджету	4 171,6	5 967,7	7 306,3	8 725,0	10 658,0	↑
Кредитування	179,8	251,2	378,8	546,2	220,2	↑
Дефіцит (-) / профіцит (+)	15 448,2	5 756,4	-8 540,6	-6 270,5	-6 847,9	↑

Питання щодо утворення та формування оптимальної структури поповнень місцевих бюджетів та розширення податкових владних дій та компетенцій органів місцевої влади вимагають уваги.

Вивчаючи фінансову децентралізацію, дослідимо податкову складову, тому що податки і збори є основою фінансового забезпечення діяльності органів місцевого самоврядування (рис. 2.1.).

Рис. 2.1. Бюджетоутворюючі надходження бюджетів на місцях України у 2020 році, % [51]

Ключовими напрямками і способами змін у структурі та складових грошових надходжень до бюджетів на місцях стали:

- зростання їх частки;
- посилення їх фіскальної значимості;
- скеровування 10% податку на прибуток до бюджетів на місцях;
- зменшення надходжень від податку на доходи фіз.осіб.

Дієвість фінансової децентралізації можна оцінити дослідивши розподіл грошових надходжень за регіонами і грошових витрат бюджетів на місцях за регіонами у 2020 році.

В таблиці (табл. 2.2.) наведено надходження до бюджетів на місцях у 2020 році за регіонами без урахування трансфертів з Державного бюджету.

Аналізуючи таблицю можна дійти висновку, що найбільший результат від процесу фінансової децентралізації, що відбувається в Україні у вигляді зростання надходжень отримали такі області: Волинська (108,2%), Київська (108,9%), Луганська (108,4%), Рівненська (108,0%) та Чернігівська (106,8%) області.

Таблиця 2.2.

Надходження бюджетів на місцях у 2020 році за регіонами [51]

Показник	2018	2019	2020	Зміна 2020 року до 2019, %
Вінницька	9 324,6	10 802,3	10 987,8	101,7
Волинська	5 008,8	5 407,6	5 851,8	108,2
Дніпропетровська	27 745,7	31 682,8	32 042,1	101,1
Донецька	12 959,4	14 659,6	15 108,9	103,1
Житомирська	6 610,3	7 760,3	8 020,3	103,4
Закарпатська	5 120,8	5 998,6	5 976,6	96,6
Запорізька	12 507,2	13 568,5	13 994,0	103,1
Івано-Франківська	5 894,1	6 829,7	7 089,8	103,8
Київська	14 645,3	17 077,6	18 602,5	108,9
Кіровоградська	5 634,4	6 435,5	6 733,7	104,6
Луганська	3 437,5	3 861,1	4 186,9	108,4
Львівська	15 101,6	17 653,7	18 608,1	105,4
Миколаївська	6 433,2	7 496,5	7 934,9	105,8
Одеська	17 279,7	18 495,2	19 172,4	103,7
Полтавська	11 499,8	13 039,0	13 054,8	100,1
Рівненська	5 423,4	5 809,1	6 273,7	108,0
Сумська	6 357,7	7 055,7	7 351,6	104,2
Тернопільська	4 316,4	5 102,0	5 377,6	105,4
Харківська	18 134,8	20 983,5	21 842,3	104,1
Херсонська	5 186,2	5 751,3	6 050,5	105,2
Хмельницька	6 700,1	7 782,8	8 065,7	103,6
Черкаська	7 151,0	7 923,6	8 435,8	106,5
Чернівецька	3 498,7	3 926,3	3 964,4	101,0
Чернігівська	5 776,9	6 595,9	7 044,3	106,8
м. Київ	41 734,5	48 531,1	49 534,3	102,1

В таблиці (табл.2.3.) наведено видатки бюджетів на місцях у 2020 за регіонами без трансфертів до Державного бюджету.

Таблиця 2.3.

Видатки бюджетів на місцях у 2020 році за регіонами [51]

Показник	2018	2019	2020	Зміна 2020 року до 2019, %
Вінницька	22 687,7	22 000,3	17 691,9	80,4
Волинська	14 992,0	14 530,2	11 673,4	80,3
Дніпропетровська	49 828,7	49 030,5	42 170,3	86,0
Донецька	27 507,5	26 685,4	23 989,1	89,9
Житомирська	17 581,0	17 062,0	13 752,6	80,6
Закарпатська	15 747,9	16 215,7	12 749,4	78,6
Запорізька	25 187,7	24 528,8	20 259,6	82,6
Івано-Франківська	18 772,2	18 501,9	13 839,6	74,8
Київська	28 845,7	28 623,5	24 951,5	87,2
Кіровоградська	13 569,4	13 253,1	10 766,5	81,2
Луганська	9 113,9	9 312,3	8 003,9	85,9
Львівська	35 250,3	34 317,8	29 133,2	84,9
Миколаївська	14 585,2	15 019,4	12 266,3	81,7
Одеська	32 270,5	33 640,4	28 345,6	84,3
Полтавська	22 606,9	21 216,0	18 400,0	87,6
Рівненська	16 690,0	16 017,3	12 237,8	76,4
Сумська	15 637,4	14 254,5	11 338,8	79,5
Тернопільська	13 902,6	13 321,9	10 179,0	76,4
Харківська	35 629,5	36 606,3	30 513,1	83,4
Херсонська	13 357,4	13 155,2	11 069,4	84,1
Хмельницька	17 882,9	17 262,4	13 297,0	77,0
Черкаська	17 314,5	16 453,3	13 135,8	79,8
Чернівецька	11 437,6	11 504,9	8 669,2	75,4
Чернігівська	14 914,4	14 047,7	11 149,9	79,4
м. Київ	57 964,4	60 969,5	57 868,9	94,9

Аналізуючи вищенаведену таблицю можна дійти висновку, що найбільший ефект від процесу фінансової децентралізації, що відбувається в Україні у вигляді зниження грошових витрат отримали такі області: Івано-Франківська (74,8%), Рівненська (76,4%), Чернівецька (75,4) та Чернігівська (79,4%) області.

З активним початком фінансової та адміністративно-територіальної децентралізації, що супроводжувалась реформами у податковій та бюджетній сферах, спершу змінились пропорції в розподілі грошових поповнень між місцевими і державним бюджетом.

2.3. Бюджетна децентралізація: головні виклики та досягнення

Станом на сьогодні в Україні впроваджено європейську досвід самоврядування на місцях в частині і напрямку реалізації фіскальної децентралізації. Насправді, це означає, що самоврядування на місцях самостійно і виважено приймає рішення відносно наповнення бюджетів та оплати витрат.

У процесі реалізації фіскальної децентралізації наразі завершується процес формування адміністративно-територіального устрою для завершення самоврядування на місцях.

Після того, як для реалізації ідеї самоврядування в регіонах були проведені вибори 25 жовтня 2020 року, то адміністративно-територіальний устрій України складається з територіальних громад.

Відповідно, у Державному бюджеті України на 2021 рік було започатковано дворівневу модель міжбюджетних відносин. Цей процес став основою встановлення взаємовідносин між бюджетом державного рівня та бюджетами територіальних громад. [51]

Для досягнення даної амбітної цілі протягом останніх років велась системна робота – зміна та поліпшення міжбюджетних відносин.

З початком 2015 року розпочато перебудову бюджетної системи та устрою та запроваджено оновлену систему міжбюджетних відносин. [51] Зміна та поліпшення міжбюджетних відносин та зміна що стосувалася до податкового законодавства [78] :

- зростання рівня забезпечення місцевих бюджетів;
- формування відносин в керуванні бюджетними коштами;
- умови для зацікавленості органів місцевого самоврядування до зростання доходної частини місцевих бюджетів. [78]

Перебудова бюджетної системи та устрою в контексті децентралізації передбачала виконання певних етапів та процесів, які за результатами проведеної реформи систематизовано в Додатку Д.

Завдяки змінам та покращенням міжбюджетних відносин було утворено 872 територіальних громади, які мають інший рівень бюджетних владних дій та компетенцій і відносин з державним бюджетом.

Позитивним результатом зміни та покращення міжбюджетних відносин є регулярне зростання інвестиційних коштів у бюджетах на місцях та зростання частки грошових витрат на виконання ними самоврядних повноважень, що свідчить про зростання видаткової автономності бюджетів на місцях та результативності використання коштів.

Таблиця 2.4.

Динаміка змін обсягів капітальних грошових витрат [51]

Рік	Сума, млрд грн	Зміни, в порівняння з попереднім роком	
		Млрд. грн.	%
2019	99,8	+ 8,6	+ 9,5
2018	91,2	+ 16,9	+ 22,7
2017	74,3	+ 21,7	+ 41,3
2016	52,5	+ 20,4	+ 63,3

Існуючий досвід зарубіжних країн доводить, що передача владних дій та компетенцій від державних органів влади до органів місцевого самоврядування забезпечує та визначає посилення повноважень органів місцевого самоврядування та надає їм можливість визначати окремі питання розвитку.

У часи, коли панує пандемія спричинена COVID-19 Кабінет Міністрів України, в тому числі Міністерство фінансів України вживають заходів щодо виконання покладених на них обов'язків.

У структурі грошових надходжень місцевих бюджетів, місцеві податки і збори визначені на рівні - до 35%, а інші надходження – це поповнення загальнодержавних податків і зборів.

Міністерство фінансів України за 2020 рік наводить інформацію, що завдяки введенню іншої моделі міжбюджетних відносин частка грошових

надходжень від середньострокового бюджетного планування, адміністрування податків і зборів, нового адміністративно-територіально устрою становитиме до 70 відсотків і зміни ці відобразяться у найближчі 3 роки.

Також, орган виконавчої вади - Міністерство фінансів України вибудовує ефективні взаємовідносин з іншими учасниками процесу господарювання на місцях.

Висновки до розділу 2.

Невід'ємною і ключовою складовою децентралізації є - фінансова децентралізація. Такий стан речей є лакмусовим папірцем таких показників та стану речей як: рівня відкритості та компетентності; рівня відповідності політичної системи та устрою; рівня довіри до органів місцевого самоврядування; рівня якості контролю та відповідальності; рівня ефективності адміністративно-територіального устрою.

Фінансова децентралізація загалом є більш ширшим поняттям, яке визначає усю систему фінансового співробітництва та взаємодії між державними органами влади та органами місцевого самоврядування.

Фіскальна децентралізація також включає у себе податкову децентралізацію. Надання та скеровування органам місцевого самоврядування можливості визначати склад та розмір місцевих податків і зборів – право місцевої влади. Також сюди належить право встановлювати або відмінити податки або збори..

Фінансове підґрунтя закладене в фіскальній децентралізації утворюється виходячи із податкової децентралізації. Фіскальна децентралізація передбачає для місцевого та регіонального самоврядування розширення й посилення прав та владних дій та компетенцій. Фіскальна децентралізація також передбачає незалежне і самостійне прийняття рішень і виконання (реалізацію) делегованих державною владою владних дій та компетенцій щодо формування бюджетів окремих територій завдяки збиранням податків, зборів та інших платежів.

Аналізуючи проведені зміни у податковому та бюджетному законодавстві, що відбувались у контексті зміни та покращення, можна виділити чотири етапи.

Станом на сьогодні в Україні впроваджено європейську досвід місцевого самоврядування щодо впровадження та реалізації фіскальної децентралізації. На практиці це означає, що органи місцевого самоврядування самостійно і незалежно приймають рішення стосовно надходжень, які наповнюють свої бюджети та здійснюють оплату видатків.

Після того, як були проведені процедури виборів влади на місцях, 25 жовтня 2020 року, адміністративно-територіальний устрій України змінився – і складається з територіальних громад.

Відповідно, у прийнятому Державному бюджеті України на 2021 рік, було передбачено та введено дворівневу модель міжбюджетних відносин та що стало основою встановлення взаємовідносини між державним бюджетом та бюджетами територіальних громад.

Найбільший результат від процесу фінансової децентралізації, що відбувається в Україні у вигляді зростання надходжень отримали такі області: Волинська (108,2%), Київська (108,9%), Луганська (108,4%), Рівненська (108,0%) та Чернігівська (106,8%) області.

У структурі грошових надходжень місцевих бюджетів, місцеві податки і збори визначені на рівні - до 35 відсотків, а інші надходження – це поповнення загальнодержавних податків і зборів.

РОЗДІЛ 3. ОСНОВНІ НАПРЯМИ РЕФОРМУВАННЯ МІЖБЮДЖЕТНИХ ВІДНОСИН І ЗМІЦНЕННЯ ФІНАНСОВОЇ ОСНОВИ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ

3.1. Проблеми реформування міжбюджетних відносин в Україні та напрями зміцнення фінансової самостійності місцевого самоврядування в умовах децентралізації

Реформування національної системи та устрою міжбюджетних відносин передбачає призначення відповідального за політику впровадження змін та покращень органу. Таким визначено - Кабінет Міністрів України. У сфері перебудови він здійснює формування єдиного бачення щодо шляхів та способів досягнення цілей передбачених реформою міжбюджетних відносин. Також до владних дій та компетенцій належить розширення соціальної бази зміни та покращення міжбюджетних відносин. Особливої уваги заслуговує створення механізму врахування альтернативних, суміжних позицій щодо перебудови міжбюджетних відносин та ведення суспільного діалогу та перемовин із представниками груп різних соціальних верств і політичних сил з цих важливих питань [11].

Реформу міжбюджетних відносин не варто відокремлювати від інших заходів пов'язаних з перебудовою державного керування. Для успішного впровадження змін та покращення міжбюджетних відносин, необхідно забезпечити насамперед політичну стабільність [3].

Загалом фінансова децентралізація включає різні аспекти організації міжбюджетних відносин: політичний, економічний, інституційний тощо. Завдяки їй місцеві органи влади отримують самостійність. Завдяки фінансовій децентралізації відбувається процес публічного керування.

Фінансова децентралізація дає змогу перенаправити фінансові кошти, здійснювати вирівнювання можливостей адміністративно-територіальних одиниць- територіальних утворень країни[44].

Бюджетна система України наразі вимагає змін у потребах розвитку територіальних громад. Хоча в країні упроваджується децентралізація, однак досі відбувається надмірна централізація грошових коштів. Ось чому першочерговим постає питання є забезпечення місцевих бюджетів та формування незалежних джерел грошових надходжень до бюджету та перебудови міжбюджетних відносин.

Наразі міжбюджетні відносини, ході проведення зміни та покращення децентралізації [10], мають низку проблем, які досліджено науковцями:

- бюджетна децентралізація охоплює широкий спектр владних дій та компетенцій та надає їх місцевим органам влади;
- неузгодженість між видатками та їх джерелами і обсягами фінансування;
- місцеві органи влади не мають права самостійно здійснювати керування грошовими ресурсами;
- непередбачуваність у розвитку порядку та устрою міжбюджетних відносин;
- відсутність розрахунків, що впливало на керування;
- недосконала інституційна основа міжбюджетних відносин;
- недосконала правова міжбюджетних відносин
- відсутність прагнення до розвитку інфраструктури регіонів;
- відсутність стимулів до зростання обсягу грошових надходжень місцевих бюджетів;
- недостатність використання податкового інструменту;
- відсутність уніфікованих стандартів надання публічних суспільних послуг та загальноприйнятих критеріїв оцінки якості їх надання для різних органів місцевого самоврядування;
- диспропорції у соціально-економічному розвитку територій;
- недостатньо обґрунтовані принципи та формула розрахунку міжбюджетних трансфертів. [47].

Існуюча на той час державна політика довела свою неефективність. Тому негативний вплив та перебудова міжбюджетних відносин має скеровуватися на децентралізацію розподілу бюджетних ресурсів.

Хоча стверджувати, що позитивних змін від процесів та механізмів децентралізації та зміни та покращення державних фінансів нема теж неправильно. Позитивні зміни все ж відбулися. Дослідивши реформу державних фінансів (у т. ч. й реформу бюджетної децентралізації) [8], можна зробити висновок, що в Україні відбулися певні позитивні зрушення, до яких слід віднести:

1) посилення фінансової бази місцевих бюджетів: змінено пропорції розподілу основних податків і зборів між бюджетами в напрямі зростання обсягу зарахувань до бюджетів на місцях та розширено бази оподаткування;

2) активізацію роботи з упровадження середньострокового бюджетного планування: відновлено обов'язкове подання Кабінетом Міністрів України до Верховної Ради України бюджетної резолюції, в якій подаються прогнозні показники строком на три наступні роки;

3) зростання публічності бюджетного процесу: з ціллю забезпечення повної прозорості державних фінансів ведеться робота над упровадженням «Є-Data» – IT-платформи, зокрема введено в експлуатацію модуль Open Budget, де відображаються бюджетні показники всіх рівнів, започатковано роботу єдиного вебпорталу використання публічних коштів spending.gov.ua, де кожен громадянин може ознайомитися з усіма державними платежами [68].

Отже, наслідки перебудови бюджетної системи та устрою мають позитивний вплив на господарювання державних і місцевих фінансів та соціально-економічний розвиток територій [11]. Але, як і будь-який процес, реалізація намічених напрямів бюджетної політики має певні недоліки і потребує подальшого вдосконалення, узгодження й адаптації, зокрема:

1) темпи приросту власних грошових надходжень бюджетів на місцях з урахуванням наданої можливості додатково наповнювати бюджети залишаються недостатніми для виконання владних дій та компетенцій органами місцевого

самоврядування, що вимагає продовження роботи над підвищенням рівня зацікавленості органів влади на місцях у збільшенні власних доходів;

2) обсяг міжбюджетних трансфертів залишається значним, що свідчить про певну залежність від державного бюджету і потребу посилювати роботу в напрямі посилення фінансової автономії місцевих бюджетів. [15].

Загалом відзначимо, що зміна та поліпшення бюджетної децентралізації дала змогу підвищити рівень фінансової самостійності бюджетів на місцях України, зокрема бюджетів територіальних громад та їх об'єднань, що є надзвичайно актуальним у контексті обраного євроінтеграційного напрямку.

Головною передумовою розвинутої держави є становлення фінансової самостійності органів самоврядування на місцях. Реалізації економічної незалежності бюджетів на місцях означає наявність фінансових ресурсів для забезпечення ведення господарювання та керування економікою на окремій частині території.

Ефективне господарювання органів місцевого самоврядування буде дієвим тоді коли у їх розпорядженні буде достатньо грошових коштів.

Місцем акумулювання та концентрації грошових коштів органів місцевого самоврядування, а отже, фінансовою основою їх діяльності є саме місцевий бюджет, господарювання якого в свою чергу залежить від принципів, механізму та результативності формування грошових надходжень місцевих бюджетів. Беручи до уваги сучасні тенденції в реформуванні бюджетної системи та устрою та роль грошових надходжень до бюджетів на місцях у забезпеченні органів місцевого самоврядування проаналізуємо тенденції формування грошових надходжень місцевих бюджетів. [38].

У 2015 року була розпочата фінансова децентралізація. За весь період реалізації реформи децентралізації відбулося зростання обсягу грошових коштів місцевих бюджетів. Як правило таке зростання було спричинено зростанням надходжень податку на доходи фізосіб за рахунок зростання прогресивної шкали оподаткування, зростання фонду оплати праці та зниження порогу оподаткування пенсій, а також зростанням надходжень акцизного податку від

реалізації, роздрібної торгівлі підакцизних товарів, єдиного податку та податку на майно в частині плати за землю. [53].

Великий обсяг трансфертних платежів доводить недостатність власних надходжень до місцевого бюджету та недостатність отриманих коштів на місцях. Це, пов'язано з відсутністю стимулів як до економічного розвитку територій так і до формування власних джерел грошових коштів .

Розглядаючи проблеми міжбюджетних відносин, зокрема значну питому вагу трансфертних платежів у доходах бюджетів на місцях впродовж 2016-2020 років, що є показником ступеня фінансової залежності органів місцевого самоврядування. [8].

Потрібно докорінно змінити пріоритети побудови місцевих бюджетів, а саме визначити інтереси бюджетів на місцях першочерговими [46].

Окрім цього, важливим для розвитку системи та устрою фінансового забезпечення є різноманітність дохідних джерел бюджетів на місцях та їх урізноманітнення, а також передачі частини владних дій та компетенцій щодо оплати грошових витрат приватному сектору. [12].

Процес реалізації адміністративно-територіальної реформи, який було розпочато в Україні з ціллю забезпечення зростання фінансової самостійності та фінансової спроможності органів місцевого самоврядування, передбачає створення нової моделі територіальної організації влади, передачу владних дій та компетенцій та чітке їх розмежування, посилення відповідальності відповідних органів та посадових осіб за свої рішення; розвиток системи та устрою місцевого самоврядування і формування територіальних громад. Проте, як зазначають експерти в Україні реалізація цих змін та покращень не знайшла у місцевих органів влади відповідної підтримки, що дещо гальмує реалізацію змін та покращень. [38].

Також до проблемних питань фінансової самостійності місцевого самоврядування можна віднести проблеми забезпечення органів влади на місцях грошовими коштами на оплату їх повноважень. Оскільки передбачені чинним законодавством України місцеві податки і збори, як основне джерело для

формування дохідної бази бюджетів на місцях в умовах децентралізації, які не відіграють окремої важливої та фіскального значення, а ті загальнодержавні податки, які звично зараховуються до дохідної частини місцевих бюджетів, наразі не віднесені до місцевих податків. Такий стан речей потребує ініціювання таких видів та різновидів місцевих податків і зборів, які б виконували також і фіскальну функцію, і додатково стимулювали та заохочували підприємства до створення додаткової вартості [53].

Отже, на основі дослідження процесів та механізмів формування грошових надходжень бюджетів на місцях, за результатами аналізу грошових надходжень бюджетів на місцях можна виокремити такі пріоритетні способи подальшого впровадження змін та покращень з децентралізації влади, що в кінцевому підсумку призведе до посилення фінансової самостійності місцевого самоврядування в Україні [60]:

- розмежування повноважень, прав та обов'язків між різними рівнями керування відповідно до принципів децентралізації,;
- розробка та впровадження політики регіонального розвитку, яка відображає місцеві особливості розвитку конкретного регіону;
- розвиток регіонального самоуправління;
- представництво інтересів громад;
- дотримання принципу субсидіарності;
- розширення прав територіальних громад щодо прийняття управлінських рішень;
- проведення змін та покращень з урахуванням місцевих інтересів:
- ініціювання системи та устрою ефективного контролю процесу формування та використання коштів бюджетів на місцях з ціллю забезпечення відкритості та підзвітності населенню діяльності органів місцевого самоврядування та їх посадових осіб;
- зростання кількості бюджетоутворюючих підприємств на рівні регіонів
- надання стимулів розвитку підприємствам бізнесу;
- надання трансфертів з державного бюджету безпосередньо кожному

місцевому бюджету. [13-60].

В сучасних умовах господарювання органів місцевої влади, коли їх ефективна діяльність є запорукою успішного розвитку економічної системи та устрою всієї країни, основними напрямками посилення фінансової самостійності органів місцевого самоврядування повинні стати: створення бюджетної системи та устрою та міжбюджетних взаємовідносин, що відповідатимуть принципам оптимального забезпечення розвитку органів місцевого самоврядування; розмежування владних дій та компетенцій центральних й органів влади на місцях у сфері надання адміністративних і соціальних послуг з ціллю недопущення дублювання функцій та завдань цих органів на різних рівнях; розширення власної дохідної бази бюджетів на місцях й тим самим зростання фінансової автономії територій з одночасним підвищенням відповідальності за прийняті на місцях рішення.

Із цією ціллю необхідне осучаснення моделі системи та устрою міжбюджетних відносин, що базуватиметься на повному фінансовому забезпеченні державою делегованих повноважень.

3.2. Оптимізація міжбюджетних відносин в контексті децентралізації влади в Україні

В Україні реформи децентралізації, що розпочаті в 2014 році влади органам місцевого самоврядування надано широкі владні дії та компетентності. Новостворені та організовані відносини з часом потребували зміни загального обсягу та внутрішньої структури міжбюджетних відносин. У таких умовах потребує вирішення питання оптимізації міжбюджетних відносин для подальшого визначення перспективних напрямів їх розвитку як окремого важливого чиннику забезпечення соціально-економічного розвитку. [11].

Ключовим завданням спрямованим на модернізацію системи та устрою влади в Україні є формування нового формату місцевого самоврядування. В контексті проведеної реформи місцевому самоврядуванню надано нові функції,

владні дії і компетентності та завдання. Досягнення завдань фінансової децентралізації неможливо без соціально-економічного розвитку новоутворених територій [52].

Отже, фінансова децентралізація є одним з чинників, від якого залежить успішність територіальних громад. [27]. Адже, саме існування на території територіальних громад підприємств котрі для економіки виступають економічно активних суб'єктів підприємницької діяльності є основою успішного розвитку територіальної громади.

Нормативно-правова база дозволяє забезпечити належне функціонування фінансової децентралізації, що регулює подальшу роботу міжбюджетних відносин. Бюджетні питання закріплено у Конституції України, Бюджетному кодексі України та Податковому кодексі України, а також у законах України: «Про Державний бюджет на відповідний рік», «Про місцеве самоврядування в Україні», «Про місцеві державні адміністрації», «Про стимулювання розвитку регіонів», «Про засади державної регіональної політики», «Про співробітництво територіальних громад», «Про добровільне об'єднання територіальних громад», і «Про асоціації органів місцевого самоврядування», а також інші нормативно-правові документи [79].

Децентралізація влади визначає що джерелами грошових надходжень до бюджетів територіальних громад є поповнення від керування комунальною власністю та адміністративні збори [53].

Основними витратами бюджету в об'єднаних територіальних громад є витрати на оплату утримання бюджетних установ і окремих заходів. [8].

Моніторинг виконання надходжень бюджетів на місцях дозволяє визначити інформацію про наявний соціально-економічний країни (табл. 3.1).

Таблиця 3.1.

Моніторинг виконання бюджетів на місцях за доходами [51]

Станом на	Довідка про виконання місцевих бюджетів за доходами (з урахуванням трансфертів до державного бюджету)
01.02.2016 р.	20,765,199,362.61
01.01.2017 р.	366,040,633,825.30
01.02.2018 р.	41,263,700,315.39
01.03.2019 р.	92,776,808,890.79
01.01.2020 р.	560,527,906,651.97
01.12.2020 р.	425,663,648,860.27
01.01.2021 р.	471,479,983,631.41

Із таблиці 3.1. видно, що поступово дохід від поповнення до бюджетів на місцях поступово підвищується. Проте, з часом пандемія негативно вплинула на поповнення місцевих бюджетів.

Так, експерти U-LEAD з Європою зазначають «на поповнення до бюджетів на місцях у 2020 р. суттєво вплинули карантинні заходи, запроваджені у зв'язку з пандемією коронавірусу. У квітні-травні спостерігалось суттєве зменшення поповнень, після чого у червні-липні позитивна динаміка поступово відновилася і протягом жовтня-грудня середній показник приросту грошових надходжень склав 10,7%» [13].

Отже, ініціювання фінансової децентралізації посприяло розвитку територіальних громад та формуванню їх місцевого бюджету. Зростання зацікавленості та інтересу органу місцевого самоврядування до збільшення поповнень та надходжень до місцевих бюджетів стало важливим результатом реформи та змін у децентралізації влади. Децентралізація призвела до пошуку резервів наповнення місцевих бюджетів, покращення результативності у зборі податків і платежів.

Наразі територіальні громади мають доволі високі надходження власних доходів. Так частка грошових надходжень загального фонду бюджетів на місцях у ВВП поступово збільшувалася – з 6,15% у 2016 р. до 6,92% у 2019 р. [13]. Ці показники та результати виконання бюджетів на місцях засвідчили, що

потенціал до сталого розвитку зростає.

Інтеграція України до європейського співтовариства потребує ініціювання сучасних практик у міжбюджетній взаємодії [49].

Оскільки, завдяки фінансовій децентралізації в територіальних громадах виникають фінансові ресурси в бюджетах на місцях.

Важливою передумовою результативного і ефективного освоєння грошових коштів територіальних громад [35] є:

- формування обґрунтованої структури видатків;
- міжбюджетні відносини характеризуються соціальною спрямованістю;
- створення апарату управління;
- моніторингу поповнень та витрат бюджетних коштів
- запобігання й уникнення необґрунтованих витрат. [41-49].

Структура та побудова міжбюджетних відносин включає фінансові інструменти які забезпечуються упорядкуванням з ціллю нівелювання дисбалансів у грошовому забезпеченні органів місцевого самоврядування та стимулювання розумного використання територій.

Отже, бюджети та кошториси на місцях територіальних громад можна розглядати як самостійну, важливу та ключову складову всієї фінансової системи та устрою країни.

У звіті дослідження представленого за програмою «U-LEAD з Європою» зазначалося, що «позитивним явищем в напрямку успішного розвитку економіки на рівні громади та загалом України та подолання корупційних викликів в контексті політики децентралізації стало зростання прозорості бюджетного процесу. На основі оцінювання результатів 15 територіальних громад з 10 областей України з'ясовано, що в обстежених громадах в результаті ініціювання децентралізації зріс ступень відкритості та прозорості бюджетного процесу. Наявність Програми Бюджету участі у 10 громадах, 2 громади мають візуалізацію бюджету, також на сайтах Новопокровської та Чмирівської територіальних громад представлено відеозаписи сесійних засідань, що сприяє залученню громадян до бюджетного процесу». [68].

Зауважимо, що пандемія викликана коронакризою виявила перелік таких форм чутливості для територіальних громад, зокрема:

- залежність від прийнятих владою рішень;
- залежність від недостатності у фінансовій сфері;
- залежність від недостатньої адміністративної компетентності;
- залежність від організаційної спроможності;
- залежність від дій в надзвичайних ситуаціях;
- залежність від координації регіонального рівня;
- залежність від координації державного рівня. [68].

Співробітництво громад є перспективним і доволі дієвим напрямком оптимізації міжбюджетних відносин. З прийняттям у 2014 році Закону України «Про співробітництво територіальних громад», визначенню підлягали базові організаційно-правові засади, які лежали в основі співробітництва територіальних громад на різних рівнях [25]. Даний нормативно правовий акт був потрібним. Населення територіальних громад потребувало вирішення ряду проблем пов'язаних з соціальним забезпеченням та життєдіяльністю, зокрема такого роду:

- проблеми пов'язані з водопостачанням й водовідведенням;
- проблеми пов'язані з електроенергією
- проблеми пов'язані з теплопостачанням;
- проблеми пов'язані з обслуговуванням газопроводу;
- проблеми пов'язані з утилізацією сміття;
- проблеми пов'язані з дорогами;
- проблеми пов'язані з транспортним сполученням;
- проблеми пов'язані з забезпеченням пожежних охорони та багато інших.

[72].

Означений перелік не є вичерпним. Погано, що деякі проблеми громади не в змозі вирішити самостійно. Тому як рекомендацію можна запропонувати створити окрему програму, наприклад «Соціальна територіальна підтримка громад», що передбачала б допомогу у таких випадках. Основне чим би

займалась така програма – це розроблення переліку консультативних послуг з соціального спрямування до жителів територіальних громад.

Наразі в Україні підписано та діють 645 договорів про співробітництво для різного рівня територіальних громад [62].

Сьогодні з впевненістю можна констатувати, що ініціювання фінансової децентралізації дозволило бюджетам та кошторисним документам органів місцевого самоврядування самостійно визначати та формувати статті наповнення бюджетів та визначати напрями та обсяги витрачання цих коштів. Адміністративно-територіальний устрій зі змінами та поліпшеннями та бюджетно-фінансова децентралізація визначає покрокове вирішення проблеми залежності бюджетів на місцях від центрального державного фінансування. [79].

Проте, надання більш вільних владних дій та компетенцій і значних розмірів грошових коштів до бюджетів місцевої влади теж має певні небезпеки.

Зокрема, дуже вільні владні дії і компетентності, надані місцевим органам влади, можуть створити та викликати передумови до виникнення думок про автономію.

Разом з тим неприпустимим є відмова від наступних кроків проведення змін та вжиття заходів з децентралізації та зміни підходу до організації влади.

Децентралізація державної влади та оптимізація (реструктуризація, зміни та удосконалення) міжбюджетних відносин має проходити із урахуванням внутрішнього стану - економічних, соціальних, політичних та історичних традицій, тощо. А зарубіжний досвід, що використовується потребує адаптації, підтримки та постійного моніторингу, з метою використання найкращого прикладу та імплементація його в нашу дійсність.

Висновки до розділу 3.

Здійснення економічної самостійності місцевих бюджетів означає наявність достатніх джерел грошових коштів спрямованих на забезпечення економіки.

Розпочаті зміни в системі міжбюджетних відносин неможливо розглядати поокремо від тих заходів які відбуваються в інших сферах та галузях державного керування.

Наразі міжбюджетні відносини, в ході проведення реформи децентралізації, мають низку проблем, однак стверджувати, що позитивних змін від процесів та механізмів децентралізації нема - теж неправильно. Наслідки перебудови міжбюджетних відносин мають позитивний вплив на господарювання державних і місцевих фінансів та соціально-економічний розвиток територій. Але, як і будь-який процес, реалізація намічених напрямів бюджетної політики має певні недоліки і потребує подальшого вдосконалення, узгодження й адаптації. Зміна та поліпшення бюджетної децентралізації дала змогу підвищити рівень фінансової самостійності бюджетів на місцях України, зокрема бюджетів територіальних громад та їх об'єднань, що є надзвичайно актуальним.

Встановлено значну питому вагу трансфертних платежів у доходах бюджетів на місцях впродовж 2016-2020 років, що є показником ступеня фінансової залежності органів місцевого самоврядування.

Дослідження дало змогу виокремити пріоритетні способи подальшого впровадження змін та покращень з децентралізації влади, що в кінцевому підсумку призведе до посилення фінансової самостійності місцевого самоврядування в Україні. В розділі визначено, потребу осучаснення моделі системи та устрою міжбюджетних відносин; визначення достатньої податкової бази; ініціювання повноцінного самоврядування на рівні окремих областей і певних районів.

Завдяки фінансовій децентралізації в територіальних громадах виникають

фінансові ресурси в місцевих бюджетах, що є свідченням, що визначена територіальна громада може отримувати більш кращі за якістю послуги, реалізовувати різні проекти, створювати засади для становлення підприємництва, залучення капіталу тощо.

В той же час потрібно пам'ятати, що надання широких владних дій та компетенцій і значних грошових коштів до місцевої публічної влади має певні небезпеки.

ВИСНОВКИ ТА РЕКОМЕНДАЦІЇ

У кваліфікаційній роботі сформовано ряд теоретичних, методичних і практичних положень щодо посилення фінансової самостійності місцевого самоврядування та оптимізації міжбюджетних відносин в контексті децентралізації влади в Україні, що полягають в зміні пріоритетів побудови структури бюджетів на місцях (в пріоритеті інтереси місцевих бюджетів) та співробітництво місцевих громад, що в кінцевому підсумку призведе до посилення фінансової самостійності місцевого самоврядування в Україні. Основні отримані результати наукового дослідження знайшли відображення у наведених висновках і пропозиціях в змісті визначених у кваліфікаційній роботі мети і завдань.

1. Під час вивчення теоретичних основ перебудови міжбюджетних відносин в Україні з'ясовано, що в науковому полі є такі теоретичні доробки, що базуються на встановленні та визнанні ролі та значення перебудови міжбюджетних відносин, які розглядаються як складова частин посилення фінансової основи місцевого самоврядування. Питання формування міжбюджетних відносин в широкій системі та механізмі державного керування економікою також визначає питання не тільки фінансового забезпечення держави, а й фінансового забезпечення для діяльності та господарювання органів місцевого самоврядування.

2. При дослідженні фінансової децентралізації та її впливу на становлення та формування доходної частини бюджетів на місцях визначено, що роль бюджетів на місцях проявляється в мобілізації частини грошових коштів. При чому такі фінансові ресурси утворюється на певній території і постійно забезпечують фінансову та витратну базу для реалізації своїх владних дій та компетенцій для місцевих органів влади.

3. Аналіз та оцінювання реалізації бюджетної децентралізації в Україні дав змогу стверджувати, що протягом останнього періоду спостерігається посилення та посилення рівня фінансової децентралізації бюджетів на місцях. Такий стан

був викликаний та спричинений змінами внесеними до ряду важливих документів - до бюджетного та податкового нормативно-правового законодавства. Ці два кодекси набули чинності у 2015 р. та змусили і стимулювали органи місцевої влади до розширення власної доходної бази. Встановлено, що дієве господарювання органів місцевого самоврядування встановлюється тоді, коли у їх розпорядженні буде наявний достатній обсяг грошових коштів .

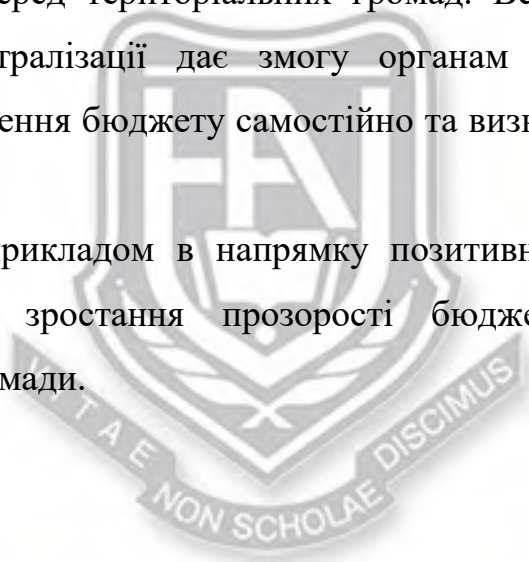
4. Під час дослідження встановлено головні виклики та перемоги бюджетної децентралізації. Встановлено, що утворення моделі міжбюджетних відносин є запорукою окремої стабільно розвиваючої регіональної економіки. Також утворення моделі міжбюджетних відносин є гарантією того, що фінансові ресурси витратимуться результативно. Зміна та поліпшення спрямована на децентралізацію влади стала першопричиною пошуку додаткових джерел спрямованих на фінансове забезпечення бюджетів місцевого рівня. Все це започатковувалося для посилення фінансової самостійності новостворених територіальних громад.

5. Оскільки децентралізація включає політичний, економічний та інституційний аспекти побудови міжбюджетних відносин, в зв'язку з цим зміни та покращення децентралізації, мають низку проблем: це і недосконалість інституційна та правова база міжбюджетного фінансування; це і відсутність прагнень для органів влади на місцях до зростання обсягу грошових надходжень місцевих бюджетів; це і диспропорції між соціально-економічним розвитком регіонів та багато інших. Встановлено, що необхідно осучаснення моделі системи та устрою міжбюджетних відносин. В основі такого осучаснення лежить повне фінансове забезпечення делегованих повноважень; визначення достатньої податкової бази, проведення перебудови адміністративно-територіального устрою. Також визначено напрями посилення фінансової самостійності та стійкості місцевого самоврядування, зміст яких полягає у підвищенні заінтересованості органів місцевого самоврядування у зростанні поповнень до бюджетів, винайдення резервів та способів їх наповнення, та

посилення результативності від адміністрування всіх податків і зборів.

6. В роботі запропоновано оптимізацію міжбюджетних відносин в контексті децентралізації влади в Україні. Встановлено, що наявність у територіальних громад економічно активних і працюючих суб'єктів підприємницької діяльності, а також наявність кваліфікованих трудових ресурсів, розвинена інфраструктура є передумовою подальшого успішного розвитку громади. Визначено, що потрібно докорінно змінити пріоритети побудови місцевих бюджетів, а саме - визначити інтереси бюджетів на місцях першочерговими. Доведено, що перспективним напрямком і ефективним результатом щодо оптимізації всіх міжбюджетних відносин є ціленаправлене співробітництво серед територіальних громад. Встановлено, що ініціювання фінансової децентралізації дає змогу органам місцевого самоврядування формувати наповнення бюджету самостійно та визначати пріоритетні напрями їх використання .

Успішним прикладом в напрямку позитивного розвитку національної економіки стало зростання прозорості бюджетного процесу на рівні територіальної громади.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бабій Н.В. Стан і проблеми міжбюджетних відносин в Україні. Наукові праці НДФІ, 2008, 4 (45). р.23-35.
2. Бабич Л.М., Наконечна С.А. Місцеві бюджети як провідна складова бюджетної системи України. Вісник Національного транспортного університету. 2013. 28. С. 15-20. URL: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/Vntu_2013_28_5.pdf (дата звернення: 10.11.2021)
3. Баліцька В.В. Реформування міжбюджетних відносин у контексті фінансової політики. Міжбюджетні відносини центру та регіонів. Матер. міжнар. наук.-практ. конференції. Київ, 2004, 20 с.
4. Боронос В.Г. Сучасні реалії планування та виконання видаткової частини місцевих бюджетів. Механізм регулювання економіки. 2014. 1. С. 87-98. URL: http://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe
5. Бориславська О., Заверуха І., Школик А. та ін. Децентралізація публічної влади: досвід європейських країн та перспективи України. Центр політико-правових реформ. Київ, 2012. 212 с.
6. Бюджетний моніторинг: Аналіз виконання бюджету за 2013-2019 роки. Інститут бюджету та соціально-економічних досліджень. URL: <http://www.ibser.org.ua>
7. Бюджетний кодекс України від 8 лип. 2010 р. № 2456-VI, зі змінами та доповненнями. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2456-17/ed20150920#Text>
8. Бутенко В.В. Роль бюджетної політики в системі забезпечення фінансової безпеки України. Вісник соціально-економічних досліджень. 2017. 1(62). С. 170–179.
9. Василик О.Д., Павлюк К.В. Бюджетна система України: підручник. К.: Центр навчальної літератури, 2004. 544 с.
10. Василюшин М. М. Формування бюджетів на місцях та обґрунтування міжбюджетних відносин. Фінанси України. 2001. 7. С. 125–128.

11. Матіщук, А. В., Васишин, Ю. В. До питання детального планування територій громад. Керування та раціональне використання земельних ресурсів в новостворених територіальних громадах: проблеми та шляхи їх вирішення. Матер. міжнар. наук.-практ. конференції. Київ, 2021. 198 с.

12. Васильєва Н. В., Гринчук Н. М., Дерун Т. М., Куйбіда В. С., Ткачук А. Ф. Місцевий бюджет і фінансове забезпечення об'єднаної територіальної громади: навч. посіб. К.: Компринт, 2017. 119 с.

13. Виконання бюджетів на місцях за доходами. Державна казначейська служба. URL: <https://www.treasury.gov.ua/ua/file-storage/vikonannya-miscevih-byudzhetiv-za-dohodami>

14. Возняк Г. В. Бюджетна політика в умовах трансформації фінансових основ місцевого самоврядування в Україні. Економічний часопис-XXI. 2015. 5-6. р. 82-85.

15. Волохова І. С. Податкова децентралізація та методологія визначення її ступеня. Вісник соціально-економічних досліджень. 2012. 3(2). С. 144-150.

16. Вовна Н. І. Доходи місцевих бюджетів: оптимізація формування та резерви зростання: дис. ... канд. екон. наук: спец. 08.04.01 "Фінанси, грошовий обіг і кредит". Тернопіль: ТДЕУ, 2006.

17. Гальчинський А. Неспроможність влади сформувати конструктивну стратегію перетворень зумовлює її безперспективність. Дзеркало тижня. Україна. 2011. 32. URL: <http://dt.ua/articles/87587>

18. Дахнова О. Є., Матросова І. В. Місцеві бюджети як основа фінансового забезпечення розвитку регіонів України. Молодий вчений. 2017. 9 (49). С. 514-517.

19. Дем'янюк А. В. Фіскальний федералізм та проблеми збалансованості бюджетів. Фінанси України. 2001. 10. С. 23–28.

20. Ісмаїлов А.Б. Міжбюджетні відносини та напрями їх удосконалення. Фінанси України. 2004. 6. С. 27–33.

21. Єхануров Ю. І., Розпутенко І. В. (Ред.) Економічний розвиток і

державна політика: навч. посіб. К. : Вид-во УАДУ, 2001. – 478 с.

22. Європейська хартія про місцеве самоврядування від 15 жовт. 1985 р., зі змінами і доповненнями URL: http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/994_036

23. Єфремова І.І. Місцеві бюджети та бюджети місцевого самоврядування: проблеми правового визначення. Форум права. 2009. 1. С. 157–161.

24. Звітність. Державна казначейська служба України. URL: <https://www.treasury.gov.ua/ua/file-storage/vikonannya-derzhavnogobyudzhetu>

25. Закон України «Про співробітництво територіальних громад». Відомості Верховної Ради. 2014. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1508-18#Text>

26. Закон України «Про місцеве самоврядування в Україні». Відомості Верховної Ради. 1997. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/280/97-%D0%B2%D1%80#Text>

27. Ковалевич Д.А. Місцеві бюджети як засіб макроекономічної стабілізації та економічного зростання. Наукові записки Національного університету “Острозька академія”. 2011. 16. С. 58-63. URL: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/Nznuoa_2011_16_10.pdf

28. Ковалевич Д.А., Рошило В.І. Основні засади планування та виконання місцевих бюджетів. Економіка. 2013. 21. С. 168–171.

29. Кириленко О.П. Місцеві бюджети України. сторія,теорія,практика : навч. посіб.– К.: НІОС, 2008. 384 с.

30. Кравченко В. І. Місцеві фінанси України: навч. посіб.– К. : Знання, 1999. С. 249–254.

31. Кужелев, М. О., Плахотнюк, В. В. Формування бюджетів на місцях в умовах бюджетної децентралізації. Економічний вісник університету. Збірка наукових праць вчених та аспірантів, 2018. С.36-41.

32. Каун О. Б. Концептуальні засади формування механізму міжбюджетних відносин в Україні. Фінанси України. 2001. 6. С. 31–38.

33. Куліш С. М. Розвиток територіальних громад в умовах

децентралізації влади в Україні. 2021. URL:
<http://dspace.dsau.dp.ua/jspui/handle/123456789/4045>

34. Камінська Н. Децентралізація влади і досвід її проведення у зарубіжних державах. Наукові записки Інституту законодавства Верховної Ради України. 2014. 4. С. 35-40. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nzizvru_2014_4_9

35. Козаченко Ю. П. Концептуальні підходи до вдосконалення механізму фінансового забезпечення місцевого самоврядування в Україні. Держава та регіони. 2015. 2 (50). С. 51-58.

36. Криштоф Н.С. Міжбюджетні відносини в системі державного регулювання економіки України на сучасному етапі розвитку URL: <http://academy.gov.ua/ej/ej17/PDF/12.pdf>

37. Клименко О.М. Фінансова децентралізація як основа розвитку місцевих громад. Механізми державного управління. 2008. 29 (68). 5. С.103-108

38. Лелеченко А. П., Васильєва О. І., Куйбіда В. С., Ткачук А. Ф. Місцеве самоврядування в умовах децентралізації повноважень: навч. посіб. К.: Знання, 2017. 110 с.

39. Луніна І. О. Бюджетна децентралізація в Україні у контексті європейських тенденцій. Збірник наукових праць Національного університету Державної податкової служби України. 2016. 2. С. 155-171. URL: <http://www.nbuv.gov.ua/e-journals/Znpnudps/index.html>

40. Луніна І.О. Державні фінанси та реформування міжбюджетних відносин: монографія. К.: Наукова думка, 2006. 432 с.

41. Луніна І.О. Бюджетна децентралізація: цілі та напрями реформ. Економіка України. 2014. 11. С. 61-75.

42. Луніна І. Бюджетний кодекс України і реалії міжбюджетних відносин. Економіст. 2000. 10. С. 32–36.

43. Мануїлова К.В., Мужайло В.Д, Бондар В.А. Оптимізація міжбюджетних відносин як чинник сталого розвитку громад в контексті децентралізації влади в Україні. Державне управління: удосконалення та розвиток. 2021. 2. с. 9-43

44. Малишко В.В. Реформування бюджетної системи України. Економічний вісник університету. 2013. 20/1. С. 158–162.
45. Молдован О.О. Державні фінанси України: досвід та перспективи реформ: монографія. Київ : НІСД, 2011. 380 с.
46. Місцеві фінанси Нормативна база. Асоціація міст України. URL: <https://auc.org.ua/galuz/miscevifinansy#problems>
47. Марковський А.І. Бюджетний кодекс в контексті бюджетної реформи. Бібліотека економіста. URL: <https://library.if.ua/articles/article-27/>)
48. Жаліло Я. А. (Ред.) Нова архітектура бюджетної системи України: ризики та можливості для економічного зростання : аналітична доповідь. К. : Нац. ін-т стратег. дослідж., 2010. 35 с.
49. Основні макропоказники економічного і соціального розвитку України на 2021 рік: експертний огляд. Децентралізація дає можливості. URL: <https://decentralization.gov.ua/news/12690?page=2https://decentralization.gov.ua/news/12690?page=2>
50. Опарін В. М. Бюджетна система : навч.-метод. посіб. для самот. вивч. Дисципліни. К. : КНЕУ, 2000. С. 17.
51. Офіційний сайт державної служби статистики. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/>
52. Пігуль Н. Г., Люта О. В. Зарубіжний досвід проведення децентралізаційних реформ. Глобальні та національні проблеми економіки. 2016. 9. С. 684- 688.
53. Пігуль Н., Люта О., Бойко А. Фінансове забезпечення соціальної сфери в Україні. Вісник Національного банку України. 2015. 1(227). С. 22-89.
54. Паутова Т.О. Формування доходів бюджетів на місцях в Україні: проблеми та перспективи вдосконалення. Публічне управління: теорія та практика. 2014. 1. С. 132-138. URL: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/Pubupr_2014_1_22.pdf
55. Про Концепцію державної регіональної політики: указ Президента України від 25.05.2001 № 341. URL:

<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/341/2001#Text>.

56. Про Концепцію реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади від 1.04.2014 № 333-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/333-2014-%D1%80#Text>.

57. Побережник Г.М. Напрями зміцнення фінансової самостійності місцевого самоврядування в умовах децентралізації. SOCIO-ECONOMIC PROBLEMS OF THE MODERN PERIOD OF UKRAINE. 2018. 3 (131). С. 109-115.

58. Про місцеве самоврядування в Україні від 21.05.1997 № 280/97-ВР зі змінами та доповненнями. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/280/97-%D0%B2%D1%80#Text>.

59. Податковий кодекс України від 02.12.2010 р. № 2755-VI, зі змінами та доповненнями. URL: <https://zakon.rada.gov.ua>.

60. Податкова база громад і районів для підготовки бюджетів 2021 року - орієнтир від фінансових експертів. Децентралізація дає можливості. URL: <https://decentralization.gov.ua/news/12977>

61. Регулювання міжбюджетних відносин: Україна і європейський досвід : наук. монографія. К. : Вид-во НАДУ, 2006. 296 с.

62. Реєстр договорів по співробітництву територіальних громад станом на 08.02.2021. Міністерство розвитку громад та територій України. URL: <https://www.minregion.gov.ua/napryamki-diyalnosti/rozvytokmistsevoho-samovryaduvannya/reyestr/reyestr/>

63. Розпутенко І. В. Теоретико-методологічні основи бюджетування в Україні : навч.-метод. посіб. К.: НАДУ, 2012. 116 с.

64. Реформа міжбюджетних відносин. Офіц. сайт Міністерства фінансів України. URL: http://www.minfin.gov.ua/control/uk/publish/archive/main?cat_id=294316

65. Розпутенко І. В. Економічні реформи і корупція в Україні: навч.-метод. матеріали: НАДУ, 2011. 68 с.

66. Руденко Я.П. Місцеві бюджети як фінансова база місцевого

самоврядування. Економічні науки. 2013. 4. С. 399–414.

67. Раделицький Ю.О., Квасній О.Р. Місцеві бюджети в умовах децентралізації: теоретичні аспекти. Фінансова політика. 2018. 5(133). С. 147–153.

68. Результати оцінки системи управління місцевими фінансами в об'єднаних територіальних громадах. Звіт інституту бюджету та соціально-економічних досліджень (ІБСЕД) за підтримки Програми “ULEAD з Європою” у період з липня по листопад 2019 року. Київ. Липень. 2020. 66 с.

69. Реформа державних фінансів. Урядовий портал. [URL: https://www.kmu.gov.ua/diyalnist/reformi/efektivne-vryaduvannya/reforma-derzhavnih-finansiv](https://www.kmu.gov.ua/diyalnist/reformi/efektivne-vryaduvannya/reforma-derzhavnih-finansiv).

70. Семенченко А. І. Інформаційно-комунікаційні технології в публічному управлінні місцевими фінансами: стан та перспективи розвитку. Інвестиції: практика та досвід, 2020. - № 13-1. - 86-91.

71. Сунцова О. О. Місцеві фінанси : навч. посіб. – К.: ЦНЛ, 2005. – С. 383.

72. Смагло О.В. Соціальна політика: реалії та перспективи. Причорноморські економічні студії. 2019. 38(2). С.70-73.

73. Ткачук А. Про децентралізацію влади та реєстрацію громади. Інститут громадянського суспільства: сайт. 2015. [URL: https://www.csi.org.ua/articles/pro-detsentralizatsiyulady-ta-reyestratsiyu-gromady](https://www.csi.org.ua/articles/pro-detsentralizatsiyulady-ta-reyestratsiyu-gromady)

74. Третяк В.П. Вплив соціальної сфери на соціалізацію трансформації економіки України. Актуальні проблеми економіки. 2009. 5. С.94-98.

75. Чуркіна І.Є., Бобошко Л.І. Роль бюджетів на місцях у зміцненні фінансової самостійності регіонів. Науковий журнал. 2014. 5-6 (76-77). с. 141-150.

76. Цимбалюк І.О. Сутнісна характеристика фінансової децентралізації та її вплив на формування доходів місцевих бюджетів. Регіональна економіка. 2019. 4. С. 113-120

77. Юрій С. І. Казначейська система : підруч. Т. : Карт-бланш, 2006. С.

85.

78. Юрчишин В. В. Реформ нет, но экономика саморазвивается. Контракты. 2011. [URL: Режим доступа : http://kontrakty.ua/article/32230](http://kontrakty.ua/article/32230)

79. Як виконувалися місцеві бюджети у 2020 році - експертний аналіз. Децентралізація дає можливості. [URL: https://decentralization.gov.ua/news/13249](https://decentralization.gov.ua/news/13249)

80. Duff M., Wohlstetter P. Negotiating intergovernmental relations under ESSA. Educational Researcher, 2019. 48(5), С. 296-308.

81. de Oliveira, J. A. P. Intergovernmental relations for environmental governance: Cases of solid waste management and climate change in two Malaysian States. Journal of environmental management. 2019. 233. С.481-488.

82. Karlin M. I., Tsybalyuk I. O., Prots N. V. Features tax reform and mechanism of hiding taxes in Ukraine. Фінансово-кредитна діяльність: проблеми теорії та практики. 2018. 1(24). С. 123-130. [URL: http://fkd.org.ua/article/view/128327/124686](http://fkd.org.ua/article/view/128327/124686)

83. McEwen N., Kenny M., Sheldon J., Brown Swan C. Intergovernmental relations in the UK: time for a radical overhaul?. The Political Quarterly, 2020. 91(3), С. 632-640.

84. Oates W. E. An Essay on Fiscal Federalism. Journal of Economic Literature. 1999. 37(3). P.1120-1149.

85. Bird R. M., Vaillancourt F. Perspectives on Fiscal Federalism. WBI learning resources series, 2006. 268 p.

86. Tiebout C. An Economic Theory of Fiscal Decentralization. Public Finances, Needs, Sources and Utilization. Princeton University Press, 1961. Pp. 79-96.

АНОТАЦІЯ

Лисай Я.П. «Побудова та оптимізація міжбюджетних відносин в умовах децентралізації».

Кваліфікаційна робота другого (магістерського) рівня вищої освіти за спеціальністю 072 «Фінанси, банківська справа та страхування», освітня програма «Фінанси, банківська справа та страхування», ВНЗ «Національна академія управління», м. Київ, 2023 р.

Кваліфікаційна робота містить теоретичний огляд та аналітичне міжбюджетних відносин в контексті їх побудови та оптимізації в умовах децентралізації. Основну увагу в роботі приділено розробці напрямів реформування міжбюджетних відносин і зміцнення фінансової основи місцевого самоврядування та розробки напрямів зміцнення фінансової самостійності місцевого самоврядування в умовах децентралізації.

В роботі здійснено розкриття теоретичних засад побудови міжбюджетних відносин в системі державного регулювання економіки України; розглянуто сучасні наукові підходи щодо механізмів регулювання міжбюджетних відносин, а також зарубіжний досвід міжбюджетних відносин та можливість його використання в Україні.

Здійснено оцінку фінансової децентралізації та її вплив на формування доходів місцевих бюджетів; проаналізовано реалізацію бюджетної децентралізації в Україні, а також встановлено головні виклики та досягнення бюджетної децентралізації.

Запропоновано основні напрями реформування міжбюджетних відносин і зміцнення фінансової основи місцевого самоврядування. В роботі розглянуто проблеми реформування міжбюджетних відносин в Україні та напрями зміцнення фінансової самостійності, а також оптимізація міжбюджетних відносин в контексті децентралізації влади в Україні.

Ключові слова: міжбюджетні відносини, місцеве самоврядування, децентралізація, доходи місцевих бюджетів.

ANNOTATION

Lysai J.P. "Construction and optimization of inter-budgetary relations in conditions of decentralization".

Qualification work of the second (master's) level of higher education in the specialty 072 "Finance, Banking and Insurance", Educational Program "Finance, Banking and Insurance", National Academy of Management, Kyiv, 2023.

The qualification work contains a theoretical review and analysis of inter-budgetary relations in the context of their construction and optimization in conditions of decentralization. The main attention in the work is given to the development of directions for reforming inter-budgetary relations and strengthening the financial basis of local self-government and the development of directions for strengthening the financial independence of local self-government in conditions of decentralization.

The work reveals the theoretical foundations of the construction of inter-budget relations in the system of state regulation of the economy of Ukraine; modern scientific approaches to the mechanisms of regulation of inter-budget relations, as well as foreign experience of inter-budget relations and the possibility of its use in Ukraine, are considered.

An assessment of financial decentralization and its impact on the formation of local budget revenues was carried out; the implementation of budget decentralization in Ukraine was analyzed, and the main challenges and achievements of budget decentralization were identified.

The main directions of reforming inter-budgetary relations and strengthening the financial basis of local self-government are proposed. The work examines the problems of reforming inter-budgetary relations in Ukraine and directions for strengthening financial independence, as well as optimization of inter-budgetary relations in the context of decentralization of power in Ukraine.

Key words: *inter-budgetary relations, local self-government, decentralization, revenues of local budgets.*

ДОДАТКИ

ДОДАТОК А

Наукові трактування терміну «міжбюджетні відносини»

№	Автор	Трактування
1.	Ісмаїлов А. [20]	“Взаємовідносини, що виникають між органами державної влади, місцевого самоврядування, а також між органами місцевого самоврядування щодо розподілу функцій, повноважень, сфер відповідальності у здійсненні грошових витрат та формуванні грошових надходжень бюджетів”
2.	Сунцова О. [71]	“Форма взаємозв’язків і взаємозалежностей між окремими ланками системи місцевих бюджетів, а також між місцевими бюджетами та Державним бюджетом України – головним елементом системи міжурядових фінансових відносин”
3.	Опаріна В., Малько В. Кондратюк С. [50]	“Внутрішні бюджетні потоки, які відображають перерозподіл грошових надходжень і грошових витрат місцевих бюджетів”
4.	Луніна І. Бондарук Т. [39]	“Відносини щодо забезпечення бюджетів різного рівня фінансовими ресурсами, створення механізму оплати делегованих повноважень, подолання вертикальних і горизонтальних фінансових дисбалансів”

Наукові трактування терміну “місцеві бюджети”

№	Автор	Трактування
1.	О.Д. Василик	“фонди грошових коштів , призначені для реалізації завдань і функцій, що покладаються на органи місцевого самоврядування”[9]
2.	О.П. Кириленко	“фінансовий план відповідного органу місцевого самоврядування”[29]
3.	І.І. Єфремова	“сфера економічних відносин суспільства, пов’язаних із формуванням, розподілом і використанням централізованих грошових коштів, що знаходяться у розпорядженні місцевих органів влади”[23]
4.	В.І. Кравченко	“система грошово-економічних відносин; як матеріальний фонд; як правову категорію; за територіальною ознакою”[31]

ДОДАТОК В

Етапи проведення фінансової децентралізації в Україні [13,28, 33]

Етапи	Період	Події	Законодавчі зміни	Особливості
<i>I етап</i>	1991 - 2001	становлення політики фінансової децентралізації	Прийняття Закону України ‘Про місцеве самоврядування’ ратифікація Європейської хартії місцевого самоврядування	- створення передумов розвитку принципів децентралізму; - ініціювання бюджетного федералізму; - визначення фінансової та матеріальної баз місцевих органів самоврядування
<i>II етап</i>	з 2001 по 2010 рр.	посилення процесів та механізмів централізації державних фінансів	Прийняття Бюджетного кодексу України	- прозоре бюджетне керування дохідної частини місцевих бюджетів; - удосконалення організації міжбюджетних відносин; - розмежування видаткових владних дій та компетенцій між рівнями влади, враховуючи принцип субсидіарності
<i>III етап</i>	2010 - 2015	відсутність умов для реалізації фінансової децентралізації	Нова редакція Бюджетного кодексу України. Прийняття Податкового кодексу України	- не було створено передумов для ефективної реалізації політики фінансової децентралізації на місцевому рівні
<i>IV етап</i>	2015 - до сьогодні	перегляд повноважень органів місцевого самоврядування та конституційна реформа	Змінено положення Бюджетного кодексу України та Податкового кодексу України стосовно формування дохідної бази місцевих бюджетів	- перегляд владних дій та компетенцій органів місцевого самоврядування та триває конституційна реформа; - господарювання місцевих фінансів в умовах мілітаризації економіки, зовнішньоекономічних шоків і падіння виробництва; - зростання грошових надходжень місцевих бюджетів внаслідок розширення дохідної бази

ДОДАТОК Д

Перебудова бюджетної системи та устрою в контексті децентралізації передбачала виконання певних етапів та процесів, які за результатами проведеної реформи систематизовано на такі етапи.

Перший етап

За 2015 — 2016 роки вдалося впровадити перший етап зміни та покращення та досягти декількох важливих результатів:

- 1) зміцнено фінансову спроможність місцевих бюджетів;
- 2) забезпечено надання якісних суспільних послуг споживачам завдяки розширення видаткових владних дій та компетенцій органів місцевого самоврядування.

Таким чином, у 2016 році органи місцевого самоврядування отримали додатковий обсяг як на виконання делегованих державою повноважень, так і на виконання самоврядних функцій.

Зокрема, у 2016 році приріст надходжень до загального фонду проти 2015 року (у співставних умовах) становив 49,3%, або 48,4 млрд гривень. Загалом, за підсумками 2016 року бюджети на місцях (загальний та спеціальний фонди разом) виконано з профіцитом в обсязі 15,4 млрд гривень. [51]

Другий етап

З 2017 року стартував (і досі триває) другий етап зміни та покращення міжбюджетних відносин.

Основним завданням цього етапу є розмежування сфер відповідальності державних та органів влади на місцях щодо утримання загальноосвітніх навчальних закладів та закладів охорони здоров'я.

На оплату з місцевих бюджетів, [51] в рамках поглиблення процесу децентралізації, з ціллю забезпечення оптимального і справедливого розподілу обсягу між усіма бюджетами та збалансування їх фінансових можливостей передано видатки на:

- утримання загальноосвітніх навчальних закладів, окрім грошових витрат на оплату праці педагогічних працівників, які з 2017 року здійснюються за рахунок освітньої субвенції;

- оплату поточних грошових витрат (крім комунальних послуг та енергоносіїв закладів охорони здоров'я) та інших грошових витрат на утримання цих закладів, які здійснювалися за рахунок медичної субвенції.

Варто зазначити, що з 1 квітня 2020 року, відповідно до Прикінцевих та перехідних положень Бюджетного кодексу України, первинну, вторинну (спеціалізовану), третинну (високоспеціалізовану) та екстрену медичну допомогу за програмою державних гарантій медичного обслуговування населення передано на оплату з державного бюджету.

У 2017 році приріст надходжень бюджетів на місцях проти 2016 року становив 30,9%, або 45,3 млрд гривень.

За 2018 рік приріст, у порівнянні з 2017 роком, становив 21,9%, або 42 млрд гривень. У 2019 році приріст становив 17,6%, або 41,1 млрд гривень. За січень – червень 2020 року – 2,1%, або 2,7 млрд гривень. [51]

Ще один із ключових напрямів зміни та покращення міжбюджетних відносин – це створення дворівневої моделі міжбюджетних відносин.

У результаті добровільного об'єднання громад у 2015 – 2019 роках було укрупнено 3 700 місцевих бюджетів. [51]